

ADATTÁR.

RÉGI MAGYAR VERSESKÖNYVEK ISMERTETÉSE.

(Második bef. közlemény.)

A Decsy-kódex eddig kiadatlan énekei:

61^a

1. (18.)

Alia & optima ad nota[m].

pent David kiraly beünej ellen igj pa-

Szent seregeknek Vra istene es erös kiralia, mönnek es földnek B: teremtoie ditsöseges Vra, kóróbtiensegnek gond uiselöie. es Kegielmes Attya. |

61^b Tegódet mostan segítseüil hi az Ania B: egihaz: ßep ditserettel haladafsal előtted öruendöz. Kiknek ßiuökre tsak az te ßómód egiedeül most uigiaz.

Egiedeül uigiaz mert uagi uezere az Kóróztienöknek. te uagi örzöie niomoróságban az te hiueidnek. ßabaditoia az kesertetből uagi kóróztienidnek.

Prædicaltatik euangeliom giakorta előtteünk, mely öruendetös izenet teüled az mi ßiueinknek. mölyből ismeriök hozzank is keduet edes istenönknek.

Haborusagban tudgiuk keresni mi az Jesus Christust. mert ö egiedeül mi közben iaronk ö megh ualtott minket, ßana ueßtönket ueßedelmönket értönk megh fizetött. |

62^a Az kóróft faan ö megh feßitetöt megh sebösiteött draga ßent uere ott ki intatott értönk ugi aldozott. faratsagaiert immar mi teülönk keuan nálaadast.

No azért ßollok röuid summaban mostan itt az hitről, mitsoda az hitt auagi hol lakik möly feüg ßent lelökteül, möly balaadast soha nem tehez az igaz hit nekeül.

Vagion sok heliön az ßent irasban ez emleközetben, ßent Pal azt mondgia Attia istenteül onnan föllieül uagion, bizonnial mondgia nekönk adatot es ö benne hidgionk.

Semmi hitt nekeül az te eleted nem leß iduósegöd, ugi forgasd elmed ez roß uelagban | 62^b megh ne tsallion tegöd. mert alnokszagal hitelensegel el karhozat tegöd.

De eýel Nappal uigiaz lelködben giakran imatkozzal, enni sok ioiert kit hitöd altal uöttel az istenteül, mert kegielömböl hitnek altala iduósegöt niertel.

Ez iduósegöt kit mar niertel nem erdömöd altal, de Jesus Christus ßent halalanak ö kegielme altal, az möniorßagnak ßep tarsasagat birhad te ez altal.

Tartoztasd meg mar az te kezedet az sok uer ontastul. az te nieluedet ßabolazd megh mar ßitoktul atoktul, sok gonozsagot kit tseleködtel ßeünniel megh azoktul. |

63^a S ßent Temploma nagi az Vr istennek igafsagot Beress, mert az igafsag az isten előtt bizoniara kedues, ßentsegh iamborsagh alazatofsagh eü előte kedves.

- Iamborsagban ely ha köróztien uagi azzal ditsekódgziel, gonozsagodal kit az isten ban bar te ne kerkódgziel, mint phariseus föl fuualkoduan bar ne imatkozzal.
- Az kesertetben niomorusagban iol tutz imatkozni, isten ostora sok tsa-pasauaal ha rad keßd Ballani, Bent fölsegenek nagi sok fogadast keß uagi akkor tenni.
- Lam nem allod megh fogadasidat hamar el feleitöd, ostora heliöt Bent aldomasat ha botsafia read, ö beüntetese eßódben sem iut hamar elfeleýtöd.
- Rakua tar hazad¹ minden Bepsegel ez uelagi iokkal, megh Babadulta az kesertetból az niomorusagból, nintsen Beüksegöd. nints mar niauualiad nemis imatkozol.
- Peldad az szent Iob ki Istennek nagi Bent embére [igy] uala, ki beke-segben niomorusagban egi arant eel uala, az igaz Hittel io remen-segel mindent megh giöz uala. |
- 64^a Sokbor hitiben eütet probalta sok kesereüsegel, botsatta rea az gonof satant sok kesertetiuel, eüt latogatta testeben ualo nagi sok niauua-liakkal.
- Teükör es peldad az Bent Iob legión niomorusagodban, az isten ellen ne zugolodgial te kar uallasodban, tsak nagi halat agy ö felsegenek latogatasaban.
- Lam az mely fyat Attia Bereti giakran ostorozza, igi az Istenis az ö hiueit giakorta proballia, ostorozsafsal es ueresegel giakran lato-gattia. |
- 64^b De nem azert uer ißinten teüle el akarna uetni, de Berelméböl az ostor alat akar sörkögetni, az kesertettel ö hozza minket fyait Boktatni.
- Az kesertettel lam tanitától isteni Bolgalatra, hagi az beün ellen Bor-galmatos legi az io uigiazasra, az satan ellen hagi okot talaly uigaztalasodra.
- Van ellensegöd uai te uak uelag ki utanad indult, az ki az beünre nagi haniat homlok mind untalan izgat, az ö töreben ha akaßthatna utannad uet sok lest. ||
- 65^a Ne engegi tehat az te testödnek megh zabolazd eütett, ki az beün tetelt ugia[n] Bereti mint az edös mezet, az törüent forgasd az te Biuedben ezzel alhacz ellent.
- Nem menthed magad hagi nem tudtad az tiz parantsolatott, mind az ket tabla az te szüuedben lam be irattatot, az ket tablaban az egez törüeni eppen foglaltatot.
- Ha nem oluastad sokbor hallottad iambor tanitoktul, giakorta intnek fednek tegödöt isten törüenieböl, meg iobbulafra sok peldat hoznak az Bep B: irasbol. |
- 65^b Az megh teresre uiselý nagi gondot penitentiara, ter megh istenhöz ö keß megh terni tsak sies ö hozza, had el beünödöt gonofsagodat mert azt igón bannia.
- Nielued es az Bad igaz mondasra örömet indullion, gonoz mondasra arultatasra tsak megh se mozdullion. felebaratod karara kezed soha ki ne niullion.
- Labad se fulson paraznasagra ölesre lопасra, az reßegsegre es tobzo-dasra masnak artasara, az tönnön magad ueßódelmere auagi rontasara. |
- 66^a Sir lam az földis az sok beün miat mert el niomattatott, mi beüenednk miat ostoroztatöt istenteül ueretöt, mi uelönk öße az beüntetesben ö raitais esött.
- Tudom elmedben goromba ember uagion ilý gondolat, soha nem lattam ugi mond az földnek eü kónihullatasat, nem hallotta[m]en soha az földnek semmi iaigatasatt.

¹ Lehúzva a kétszer írt „minden” egyike.

- Nezd orBagunkban Varasok Faluk nagj sok puftulasat, sok β: Templomok földig rontattak mi sok beüneünk tsak iait kyaltnak Bomorusagban az puztasagh miat. |
- 66^b Az föld nem terem lam eleteünkre taplalo gieümölcsöt, mert aldas heliöt őis atkot uótt parraga maradott, az io siros föld igi fizet nekünk gonozsagunk miatt.
- Sórkeni föl kerlek az mely alombol haladatlan uelag, kóvesd megh immar te terómtódet te goromba uelag. Band megh beünódet kitt tselekóttel uai te gonoz uelag.
- Pörben Bal uelad az igafsagert hidgied az lehoua, az igaz tóruent hogi fordítottad sokβor hamissagra, nem igiekóztel az igafságra de magad haβnara. |
- 67^a Vallions mit feleβ az kiraly elót hogi ha leβ pórósód, mert semmit nem fog ott hazugsagod hamis eskeüesöd, miben talalnak abban itelnek kesó ott megh ternód.
- Az niomorullat megh ne niomorgasd az te hatalmadal, mint Antiocus keuelýsegódból föl ne fuualkodgial, inkább taplalliad hailekod alat istenteül uót iodbol.
- Hogi ha eßt teβód az igafsagot kóuetód eltódben, isten tórueniet ki bolgaltatod az io igafsagban, io ualaβal iarβ az kiraly elót az utolso napon. |
- 67^b Az Iesus Christus leβón Vezérónk kik hiuei leβónk ő igazgattia az mi Bazlonkat leβón gonduiselónk az satan ellen ő leβón nekünk erős oltalmazónk.
- Az móni orBagnak boldogsagara ő általa iutunk. βep ekófsegben es dítsóseghbe uele erieüt elónk, megh heruadatlan βep Coronaua megh Coronaztatunk.
- Ezt engedgie megh az Attia isten az ő β: fiaual, az uigaztalo es batorito β: lelók istennel, hogi móniorBaghban feienkent eliónk ő β: fölsegeuel.
- Ezór hat Baz es kilentz eßtendóben karatson hauaban, egi ifiu Bórze egi io kedueben az niomorult Detsben neuet megh lelód ha te kiuanod az Versók feieben. finis. |

2. (22.)

- 97^a Induli föl lelkóm istenódnék ő diczeretire βiuem es nieluem kezül hoza ő tisztóletire lam uótted iauat βep aldasat mindón naponkent búsegős io uoltat elő mónetódre. |
- 97^b Halakat adok edős istenóm egez eletómben, hogi megh óriztel es takargattal hüsegel lelkómben hogi az órdógnék czalardsaga te túled isten ő alnoksaga nem ront el engómet.
- Io egefsegót en testómben es lelkómben attal, es az en lelki ismerekómben szepón megh niugottal te benned ualo bizodal mimban es β: neuednek uallasaban czóndezβen tartottal.
- Ettel es italt ruhazatot io uoltódbol attal, kiuel taplaltad en testómet¹ irgalmassagódbol es ingien rola gondot viseltel, mórt az Christusban fiada fogattal io akaratódbol, |
- 98^a Ha mi vetkókel gonozsagimmal en megh bantottalak tekintetimmel gondolatimmal föl inditottalak iol tudódi giarlo mindón életóm megh boczasd azert edős istenóm ha busitottalak
- Por hamu uagiok ha kezedel nem enógecz engómet el esóm mindiart ha kedueból nem tamogacz engóm, enged megh azert uetkeim nekóm irgalmassagod fódözze bünóm tóróld el esetóm
- Óriz megh engóm ez eýelis az gonoz satantul, agi io eýelt niugodalmat irgalmassagódbol gonoz eýely latasoktul es fórtelmes almodozastul oý megh io voltabol. |

¹ Lehúzva utána: lelkómet.

- 98^b Neköd aianlom életömet es az en testömet azal egyenben kegiös iste-
nöm lelkömet elmemet kegiössegödböl le niugodva[n] es bent
kezedben magam aianluan erzekönségömet,
Szent Angialidal öriztes kerlek eýeli almamban hogi az ördögnek dihös-
sege en niugodalmamban ne arthasson alnoksaga es niughattatlan
czalardsaga neköm en agiamban.
Holnapi napon en föl keluen tegöd egessegben diczerhesselek magaz-
tallialak kögielmes Vrsten es életömben tisztöfsegödre baratimnak
elö mönetre röndöllön kegiössen. |
- 99^a Legiön te neköd nagi diczössegh fölsegös Vr isten te ß: fiadal nagi
tistöfseg az magas mönnieghen az ß: lelököl mi uigaztalonkal en
lelkömnek niugodalmaual mind öroke Amen finis.

152^a

3. (30.)

CANTIO optima

Fölsegös istennek aldot ß: serege
az Jesus Christusnak ki uagi ö iegiöse
draga ß: ureuel megh valtattal töwe
hogi lönnel ö neki hitben bentölöie

Sok ßep ß: irasok elötted forognak
regi Jelös dolgot te elődben hoznak
• hitben hogi erösölý igön batoritnak
es az fatan ellen nagon vizagztalnak |

153^a Tudod latod embör vilag allapattiat
alhatatlansagat vtolso ideiet
isten hiueiben Christus kergeteset
ö ß: igeinek böczületlenseget

Ezert kergettetik Christusnak eghiza
Anti Christus miat igaz tudomania
ki az Jesus Christust elegnek nem vallia
ö iduössegere beuesnek alittia.

Part üttest tamadast mindön felöl reiank
hoznak sok insegöt sok niaualiat reiank
kikben nagi hatalma vagion az satannak
kik Christust nem ualliak iduözitöiwknek |

153^b Hitben csak tevölöigh mast ez egez uilagh
Anti Christus miat megh holt az igazsagh
ninczen böczületben mast az ß: haromsagh
csak karomlattatik az istensegh

Az egez ß: irast iöl megh hanniuik vessük
mi igaz hitönket igön oltalmazuk
Ariust es papat söha ne iaualliuik
ß: irasbol Christust nagi niluan ismeriuik

Nagi ßep aldozatot Istenönknek tögiönk
ßep Oratiokal giakran latogasuk
Christust megh valtonkat egi istennek valliuik
egienlö hatalmat az attiaual hidgiük |

154^a Vagion batorsagunk hitünk uallasaban
mórt egi istent uallunk az három bómeliben
nem hagi három uolna isten uallasunkban
de egi allattiaban három bómeliben

Sok helión az iras Christus istenseget
elónkben tamaztja örök istenseget
es nem idő börent ualo istenseget
hanem mind öröke ualo meltosagat

Im Esaiás is kilenczed rezeben
wt erős istennek uallia irasaban
tób B: prophetak is niluan irasukban
bizon istenseget erősítik niluan |

154^b Szent Pal Romaiakhoz leueleben írta
es ő istenseget mi elónkben adgia
örökre aldando istennek wt írta
es bep tanusagra nekünk meg mutattia

Tudgiuk hagi valaki istentül bületót
oña az gonoztul böntelen ő magat
io értelmet neki mórt az Christus adot
ez az igaz isten es az örök elet

Ez uolt az istennek előue tudasa
hagi Christust mutatta az paradiczomban
mórt elő fa Christus kepe abrazattia,
kit Adammak isten akoron mutata |

155^a De az istensegban [így] igi vögied ezódben
semmi idő börent ualo dologh ninczen
hanem mind öröke ualosag lam uagion
es hagi örök isten Vr ő az egekben

Foghatatlan erős ő bölczefegeben
mólliel mindónóket tud istensegeben
megh minek előtte volna mindónt tuduan,
erős bölcz hatalmas ő kiralsagaban

Ennek dragalatos böczületes voltat
ismerni Christusnak bizoni lstenfegett
megh ANgialok is kiuantak latnia
kinek w latafa lelkünk keuansaga |

155^b Christus az elő fa mi egi iduósegünk
kinek ismeretin mijs óruendózőnk
az mőniei karban mind eggiwtt diczeriwnk
halhatatlanfagban föl óltóztettefőnsk

Irgalmagsagodnak főlsegés io voltatt
hózzank niluanfagal uagion ki mutatua
hagi bent iduóztító igednek lakasa
kóbtónk lakik mindón kórozlieni iora

Te uagi kezdet es uegh Alfa es omega
első es utolso mint az iras mondgia
ki lez ez vilagnak itelő biraia
bizon istenségöd niluan ezt mutattia. |

156^a Idvőségönk te uagi benned bizodalmunk
mórt tegöd aianla β: attiad mi nekönk
ki el ueued bünönk banad uezedelmönk
te altalad mijs örökösöd vagionk

Nilvan megh mutattia nagi gond viselesöd
hiueidhöz ualo nagi io akaratos
kez irgalmasagbol isteni tanaczod
iduösegre miken hiueid oktatos

Pokolbeli ördög czalardsaga miat
im mint iara Adam alma etel miat
epsegböl ki esek bwnben eses miat
halalt niere Adam artatlansagh heliüt |

156^b Az Christust igered az nagi βep elő fat
kit az istensegben mint masodik bömelit
ki nekünk megh niere az artatlansagot
es rolunk el uönne büneinknek terhet

Te nem banad ertönk halakra boczatni
az emböri testben ertönk öltöztetni
az magas körözt fan es megh fezittetni
es draga β: veret ertönk ki ontatni

Röndit mogiat mastan enökömnek halliad
igaz hit summaiat iol ezödban uögied
Christust megh ualtodat te is igien ualliad
bizon istenseget soha ne tagadgiad. |

157^a Iai ki nagi kart uallaz hitben ki teuöligez
ez uelagi dolgot elmedben csak forgacz
az mönniei iokal csak keuessed gondolz
iduössegöd felöl hitben nem erősswiz

Aldasat istennek im naponkent uezöd
draga iauaiual testödet taplalod
köniörgessel penigh csak nagi ritkan eröd
halaadatlansagod eben megh mutatod

Most uolna ideie te megh teresödnak
mórt immar iob rezre az iegiók be töltek
mölleket az Christus megmutatot¹ nekönk
az β: irasokban megh iratot nekönk |

157^b Kezöli induli embör itelet napiara
kemeni sam adasra isten orzagara
legi az β: irasnak βivel halgatoia
es β: orszaganak örök lakozoia

Nagi dicseret aldas az attia istennek
vele egietömben az fiu istennek
es az vigasztalo β: lelök istennek
tellies β: haromsagh egi bizon istennek

¹ Felibe írva: ielőntöt.

Ez kiseded enököt ki versökban ira
 neuet vers feiekben ó el be foglalá
 ßegeni hazaianak io keduel aianla
 az ezór hatzaz es tizón egiben ira [in]is. |

158^a

4. (31.)

Solutis Verbis Psalmi 100.

Nota: Sok historiákat imar magiaraztunk.

Egi ßep iduőségós tanusagot adok
 Dauid prophetanak Soltarabol ßolok
 isten templomahoz mindönt igi ßoktatok,
 imatkozni mindönt istenhöz inditok,
 mindön embóróknek ezzel io peldat adok.

158^b

Mórt ß: dauid mondgia ezt a soltar köniben:
 ó diczeretinek ßazadik rezeben,
 az egez kerek¹ föld óruengión istenben.
 mindön aldottakat mórt | be vet kedveben:
 akaria iktatni az órók dicsóságben

Ez vegre ßep ßoual templomahoz ßoktat,
 ß: bezedé által imatkozni ßoktat
 ó előle senkit ó el nem pirongat
 edős iteseuel inkab mindönt oktat
 ß: prophetaiual mindönüt igi kialtat

158^a

Regi ßent attiaknak az ó maradeki
 az elő istennek aldot ß: hiuei
 az egi igaz hitnek kik uattok órózi
 kik martiromóknak uattok köuetói |
 ier kezüllietök föl istenhöz imatkozni

Istennek nepei mórt mindniaian uattok,
 azt igón ßereti mikor imatkoztók [igy]
 ó ß: templomaban mindónkor be giültök
 nagi sok io teteról mikor halat attok
 ti fiaitoknak mikor io peldat attok

158^b

Czak az Vr istenre ti ßómótök nezzón
 előtte kezótök föl emelue legión
 ßiuetök lelkótök köniörgesben legión
 uelagy dolgoktul el ßakadua legión
 nieluetök ßatokban ßep enöklesben legión |

Vr az ti istentök hizóm iol tudgiatok
 lelköt ti beletök ó adot tudgiatok
 templomot is nektök ó adot tudgiatok
 hogi oda giüllietök kiuanña tudgiatok
 azért arra intlek hogi el ne mulassatok

ßent apostolokat lam köztetök iartat
 előttetök utat ezók által irtat
 konkolit töuisk poliuaat köztetök giomlaltat,
 az ó nepe közze ekkeppen ßamlaltat
 az mönniei órók sionra igazgattat

¹ Lehúzva: egh.

160^a Bator nieluel azért mindniaian mondgiatok
 az iehoua hogi io igón kialczatok. |
 irgalmas az isten hizóm iol tudgiatok
 ígereti igaz aztis iol tudgatok.
 hogi meegh megh coronaz hizóm azt is tudgiatok.

Ezert mondgia dauid ó soltar kóniueben
 ó Bep enókenek Bazadik rezeben
 hogi io az iehoua mindón bezedeben
 nagi io az iehoua czelekódetiben
 embórókre ualo nagi gond uiselesebe[n]

160^b Czudakeppen mindónt mórt erőttónk formalt:
 ha ót nem diczeriük mindón reank kialt
 ellenónk mind az egh mind az föld föl kialt
 ha mi Biuónk lelkónk | istenre nem kialt:
 meegh az füeknekis soksaga reank kialt

Szentsegós tanacza mórt mind uegigh megh all,
 igaz decretoma mind öröкке megh all.
 az elók kóniueben irua neuónk ot all
 azt mondgia az isten hogi iobia felől all,
 ualaki ez földön az büntől nagi tauul all

Ezertis az isten tudgiatok igen io
 mórt az ő orzaga mindón felől nagi io
 az mőnniei seregh egigiül egh mind io
 ualamit ez földön czelekódik mind io
 az mőniorzagbannis az mit el uegez mind io !

161^a Nagi Bepón az mit mond azt mind el uegezi:
 az ő ő: sereget nagi Bepón elteti:
 az aldot lelkóket Bepón legelteti
 az örök kut fere Bepón teróngeti.
 az mi lelkónketis meegh oda föl uiheti

Czak peldauul legión az egi abel dolga
 az egi lazar dolga Susannianak dolga.
 az nagi puztasagban budoso nep dolga
 kinek sok ideigh etke uala manna:
 kezükben ezőknek mastis az örök manna: |

161^b Szent patriarcakat mórt halgattiak uala
 az isten satorat mórt giakorliak uala
 az bibliat giakran oluastattiak uala
 isten sa'orahoz giülekeznek uala
 az örök életre igien kezülnek uala

Igi mijs migh elónk sok iot czelekódgiónk
 mőnniei hazankrol giakran gondolkodgionk
 isten templomaban mi el ne alugionk
 ili tanusagunkkal bar peldat ne adgionk
 inkab az istennek öröкке halat adgionk |

162^a Ótet mi mindniaian ő ő: egihazaban
 az ő iuhainak, ő tarsasagaban
 aldgiuk es diczeriük lelki uigasagban
 hogi minketis uigiön örök boldogsagban
 az ő: angyaloknak kedves niaiasagokban

Az ezör hat zaban es het eztendöben
 az ki ez enököt rëndöle uersökben
 igön bomorkodik¹ ezön eleteben
 az egi hazi nepek hogi elnek röstsegen
 az isten giraiat hogi igi tarttiak reitökben: finis |

5. (32.)

162^b CANTIO optima et pulcra.

Ez vilagnak utolso uege fele
 sok pusztulasok uannak mindön fele,
 isten töhet igazat mindön fele
 mört az ő nepe el ozlot sok fele

Mast en csak egi dologrol emleközöm
 isten tisztösegere² igieközöm
 arrol soha el nem feletközö[m]
 migh ez eletben lezön neköm reze[m]

163^a Egi peldat elötetök magiarazok |
 kit Daniel köniueből elő hozok
 az igaz isten hiueiröl bollok
 Czak iora mindönöket ebben intök

Regön babillonia orzagaban
 nabogodonor tartomaniaban
 eppite egi ozlopot hataraban
 mint istent imada birodalmaban

Izenetöt hamar ten mindön fele
 kiki mind siessön az ozlop fele
 ha nem akar iutni halala fele
 sebös Bennek emeztö langia fele |

163^b Czak keuessen talaltattanak uala
 kik az ozlopot nem imattak uala
 mört az istent felik röttegik uala
 ellene baluant nem imadnak uala

Vive öket Nabugodonorznak
 mondak öket bö fogadatlanoknak
 nem itelek igaz hitü ifiaknak
 uegezek azert hogi agiak halalnak

Sietsegel ifiakat kötöztetek:
 egö kemönczeben bele wzetek:
 Sidrach misrach Abdenagot uettetek:
 ez harom bep ifiat hogi ot ueztenek |

164^a Dul ful Nabugodonor buuaban
 az Benet görizeteti haragiaban
 kenköuet faramontat hordat abban
 sok kendört puskaport haniata abban

¹ Lehúзва: uala.² Lehúзва: emleközöm.

Az istennek ezudalatos hatalma:
 ot hertelen meg ielőnek oltalma:
 az igaz hitnek len igaz iutalma:
 mórt az Bennek ot semmi lón hatalma.

Röttenetős sebős Bennek ereie:
 feiedelóm haragianak özöne:
 Czóndezödek mórt angial oda iüue:
 megh monda mit isten oda izene:

164^b Oli ezudat daniel propheta bezel
 hogi istentwl iüt ifiakra ollian bel
 mólliel erőtlenne lót az sebős Ben:
 maga természet börent meleg az Ben.

Czillagos bep egeknek czatornain,
 az elleztó haznos efsók utain:
 ezudalkozom az istennek tanaczin:
 istentül bü harmat lón az ifiakon

Igón ezón ifiak örülnek uala:
 alazatossan kõniörögnek uala:
 istennek terdet feiet haitnak uala.
 az Ben kózót iaruan ezt mondgiak uala |

165^a Fölseges isten elődben föl mönniön
 feledékön bezedönk által hafson
 kõniörgesönk möniben elődben iusson
 bep eeket bauonk meghasogafson

Raitonk latod haborusagh nagi uagion
 röttenetős Ben mi melletönk uagion
 eletönk bidalomban nagiban uagion
 de lelkönk nagi bizodalomban uagion

Az te draga igednek bövetnöki.
 Bent paranczolatodnak uitollai:
 oktató bep intesidnek fazloi:
 Biuönkben mast az prophetak bezedi. |

165^b Nem röttögtek nagi börníw halalukat
 noha benuettenek fullios kinokat
 hittel talaltak möniben ballasukat
 mind öröke ualo birodalmukat

Czak azoknak peldaiukra mi nezzönk
 azért suplicatiot neköd niutonk
 alazatossan ma it kit¹ be mutatönk
 mönniei oltarodra kit le tezzönk

Igeretödhöz igón ragazkodunk:
 azért Binöd eleiben iarulonk:
 kegiös beköd elöt im le borulonk:
 mint edös attiankat im megh bolitonk: |

¹ Léhúzva: mast.

- 166^a Seregőknek megh giózhetetlen Vra
 jakob haza nepenek erős Uara
 mit paranczól im kezók vagiünk ara.
 hizók hogi nem iuttacz zórnú halalra.
- Czudalatosan mert meg' oltalmazód.
 az hitú [így] embórt teh meg' mentód
 Sok hórerók kezéből ki iktatód
 iwuendóben meniben meg' kórónazód :
- Oltalmaztad nőet az ózón uizben
 Jonastis meg tartódtat az tengörben
 Josefót Putifarnak tömlőczeben.
 Sufannat az két fű biró kezében.
- Lót patria[r]k[at] Segór hataraban
 meg' tartódtad sodóma Varafaban,
 mert wt Bamlaltad uólt hiuek zamaban |
 166^b mí lelkünknek edós lakó hazaban.
- Ige [így] nóha nagi Vagion mi feýwnknek:
 tugiók hatart rendótel eletúknnek
 óróme uagion azon mi lelkünknek
 neheze nóha nagi uagión terhwnknek.
- Tudgiók te tartód az fenós egeket,
 abban eltetód az aldót lelkóket,
 abban lelted Vristen w keduóket,
 meniben hogi meg' kórónazód feýóket.
- Eltetód egiedül az Angialokat
 te hórdózód az fok zapór efóket,
 te tartód az kődóket föllegóket.
 Is minkettys meg' tarthatcz ha akarod. |
- 167^a Regi martirómóknak w életók,
 te altalad óriztetót ófueniók,
 ezt gondólván rópós bennu[n]k mi ziünk,
 mert minketis meg' tarthacz ha akaród.
- Az te menniei sebós algüiditül,
 te methezcz megh az menitü kóuektül,
 te tarhatecz megh az fók mendórgéfóktül,
 it minketis meg' etc.
- Temerdóki fók uizeknek órueni,
 az tengórnek rettenetós czudai,
 te altalad tartartanak (így)¹ czet halai,
 it minketis megh tarhacz [így] ha akarod.
- Oli ígón erős kezzedben az az Begh
 hogi² megh marad mind addíglan az Beg,
 kin erősen tartatik az föld.
 It minketis megh tarhacz ha akarod.

¹ Valószínűen tollhiba 'tartatnak' helyett.

² Lehúzva utána: mind addigh.

167^b Igón beülzen az fok Villamasokat,
 Bolgaltatód az fok zúzmarafzókát,
 beüezen tartód az elő allatókat,
 It minketis megh tarthacz ha akaród.

Nagisagos egeknek zep ekőfsegi,
 Ez földnekis zepön zódelő fay,
 te altalad tartatnak zep viragi,
 It minketis meg tarthacz ha akaród.

Oli gondod vagion mindön allatókra,
 Ez vilagi nagi sők hatalmafókra,
 zamót tartaz mindönük iarasókra,
 It minketis megh tarthacz ha akarod.

Regi magas hegieknek setin fait,
 Cedrus erdeienek tarkalló fayt
 te tartód ez földnek fok alkótmanit.
 It minketis megh tarthacz ha akaród. |

168^a Oli Isten vagi hogi haiúnk zalaira,
 zamót tarthaz mi labwnk niomaira,
 igi tanogacz meniorzagh iauaira,
 It minketis megh tarthacz ha akarod

Sok mergós sarkaniók setet melifegók,
 zelek hauak zeluezek fürgetegók,
 te altalad lehetnek fók ebsegók
 It minketis megh tarthacz ha akaród.

Zónknek [igy] az meny karók ha zóllaz,
 ez földi [igy] hadak indúlnak ha inte,
 mindónóket te megh indíthacz tarthacz
 It minketis megh tarthacz ha akaród.

Io Isten¹ az diczoültek tabórat,
 Az serafin angialóknak satórat,
 te tartód az bódóg' lelkók hajlókat
 It minketis megh tarthacz ha akarod. |

168^b Feýedelmek zabadófsók Beýeniók,
 czüzö² mazó allatók mindön fergek,
 Sók hauafók halmók uiragos retek
 altalad adattanak mindön etkek.

Egih zep madarak fenós czillagók
 iegek hauak rógiak es mindön parak,
 Altalad az nap hold uilagófsítanak,
 tiztókben mindön nap zepön el iarnak.

Czuda bizódalómra mi lelkúnket,
 mind ezók uezerlik az mi lelkwnket,
 ualamikor uegezöd életwnket,
 abraham kebeleben uid lelkúnket. |

¹ Lehúzva: vagi hogi.

² Lehúzva: allatók.

169^a Irta ezt egi barátwnk órófiban,
ezór hat zazban es negi eztendóben,
igón bus¹ ziuul uala eleteben
mert regula fórógh tórók kezében.

Tudgia Isten ha az en életómmet,
Valkofagiban el keuannia lelkómet,
ez enókót cziapan ferencz diaknak
haltóm után hagiom testamentómban

finis p[er] me.

6. (36.)

181^a

CANTI[O] OPTIma.

Czillagos egnek belós földnek te[n]górnek istenet ezókben valo allatoknak az ó teremóiet² gondviselőiet eltetóiet mindónók algiak bölcsesegét lattvan sok io tetet

181^b Te nekód isten órvendóznek kiket terómóttel füvek az fakkal bep viragokkal ekós giümólczókkal erdei vadak földi fergekkel | Barnias allatok gióniórüsegel diczernek enókkel.

Nagi hatalmadat bölcsesegódet magukon mórt tudgiak gondviselefód es oltalmad mindón nap proballiak aldomasodat vezik lattiak bentsegós neved ezért algiak es föl magasztalliak.

Szódelló füvek bep viragokkal te nekód engednek az siros földből akaratra ki iüni sietnek bep ruhaukban twnókólnek bep illattiuokban ekófülnek nekód óruendóznek

182^a

Kerti giümólcz fak bep bukrókkal te előtted alnak engódelmódból ó rónódkben bepón | megh maradnak bep viragokkal megh uýulnak io giümólczókkal nekód aldoznak es föl magasztalnak.

Tegód az erdók bep bö[n]gelsel bent isten kialtnak nagi vigasagal te β: βodnak engedni akarnak az ó heliükben megh maradnak ekósegükben czillagoznak es uruknak valnak.

Az fene vadak sok allatok io voltodat tudgiak az terómtefből taplalafbol bepón megh tanultak fölfegód ezert gazdaiuknak eltetóüüknek lönnie valliak β: nevedet algiak.

182^b

Egy madarak urafagodat hagi ezükben vezik hangos enókben bep Bavukat te hozzád | emelik hatalmafsagó gond viselefód haladafsal megh enókkik, io voltod hirdetik

Szóngnek az ezek bentsegódnak nagi diczeretitül az düczófeseg Angaloknak [igy] bep enóklesüktül kiralisagódnak birodalmadnak nagi irgalmadnak hirdeteletül emlógetesetit.

Engóm is uram fölfegódnak nagi sok aldomasa bölczefegódon en lelkómnek el almelkodasa indit bivemben halaadasra tisztóletódnak megh adafara neved aldasara.

183^a

Mórt egiedül te terómóttel engóm ez eletben sok iavaidal megh aldottal testómben | lelkómben gond viselóm vagi Büksegómben hitóm erólsül kógielmedben β: igeretódben

Nekód ezókert mint attiamnak diczeretót mondok en aiakimnak tulikaiból aldozatot adok mas atiat soha te kivüled es gond viselót nem valazók czak tegód tisztólek

¹ Lehúzva : uala.

² Lehúzva : mindenók algiak bölcsesegét.

³ Így : szerelmét helyett.

Szívemet erre B: lólkoddal meg is erőfsiczed Bent aiandekod mólliet
keztel bennem veghöz vigied en aiakimmal iotetódot Bep enók
Bóban emlögettefsed el ne feleitefsed

Hogi mígh elendók B: aldasod en reiam Ballhafson fiad¹ érdóme orza-
godban engóm coronazon tiztelótiben B: haromsagh egi örök isten
megh maradgion mindón ament mondgion.

183^b

7. (37.)

ALIA.

Probara vetot feiem s buval rakva Bivem föl kialt Vr isten hozdad keser-
vessen föl kialt vr isten

Ez vilagh Bep Baia s hizólkódó Bava nezd engóm mint czala s igem²
mire iuta nezd engóm mint czala

Haynalý harmattul rosa fenlik s uýul Begeni feiem butul s agasztalo kentul
El epédót Bivem sir az en eletóm, hagi illien hirtelen czala vilag engóm. |

184^a Ekós ifiusagom s regý Babadsagom s mindón mulatsagom, mast immar
fogsagom.³

Giöngö Lilióm Bal, ki erdöt mezót all⁴ lasd te móli móli [igy] Bepón all,
migh neveseben all.⁵

Szinten igi⁶ eletóm fenlik vala nekóm⁷ Babad órómeben mant viragh
kerteben.⁸

De hirtelenségel vilagh bezedével, megh kötöte kezevel s itata mergevel
Hamis haloiara mint hal az horogra nem tekintven iomra kerite fogsagra.
Im hol engóm tekintez feiemre bñnt ne hincz megh ismeród hagi nincz
vilagnal hamisb kenz

184^b Sok bu banat gondot feiemre Ballitot illien okot adot maga felöl tar[ot] |
Elein en voltam migh Babadon iartam banatot nem tuttam nezd mire
iutottam, banatot nem tuttam

Szarnion iaro idó hatBaz egi eztendó irta megh⁹ böit eló kemený hidegh
idó irta meg finis

184^b

8. (38.)

ALIA.

Móli csalard ez vilagh ki mer neki hinni rementelen dolog hozza ragaz-
kodni czodalkozom raitad mint kól hizólkódni. . . . diczófsegeben mint
kól gióniórkódni.

Az kegióttlen vilagh sokat fogad vala enis ó hozzaia ragazkottam vala
de hagi en megh latam alhatatlan voltat ottan megh ismerem el
mulando voltat

Rementelen dologh ki arnieknak hizón, Berenczere veti feiet ki vgi tezón
halala ideien bizontalan lezón öróm es vigasgh el mulandó lezón.

¹ Lehúzza: aldafa.

² A Vasady-kódexben: wgiem.

³ Ez a versszak nincs a Vasady-kódexben.

⁴ Vasady-k.: szal.

⁵ E két sor a Vasady-kódexben: mig viragiaban al, neße mely Bepen
anll (igy).

⁶ Vas.-k. Igi az en eletóm

⁷ V.-k. 'nekóm' helyett Bepen-t ír.

⁸ A V.-k. ezt a két sort felcseréli. Ez után egy itt nem levő versszak
van a Vasady-kódexben: Zinten igi igerni, magat kedüeltetni, de but s nem
iot adni, kez fogadast teonni. A Decsi-kódex többi versszakából viszont csak
a záró strófa van meg a Vasady-kódexben.

⁹ Vasady-k. meg irta.

- Az kinek czillaga el esik tudgiatok sok iotul foztatik hizóm hallottatok
Czak egi tartot madaratis el Balaztanatok az utannis tudom bizoni
bankodnatok
- Immar Bómeimet ninezen kire vetnóm mórt niomorult vagiok ninczen
fegódelmem el esót előttem iaro feiedelmem özvegh¹ marattam
mar özvegh életóm |
- 184^b Im nem regón isten adot vala tarsot hog² giamolom lónne egi előttem
iaro, kire tartok vala oli igón nagi Bamot nem tuttam volt varni
az halalt mint orvost
- Az nap hesegetwl az harmat el Barad es az mezón termó Bep viragh
meg hervad mint az embór Bine halvanogi³ meg hervad embór el
valtozik mint az iegh el olvad
- Czak az Böld erdőról vöd ezódben magad az levele el hul ó ottan el
hervad ez arinek vilaghoz nem kól ragazkodni el mulik életöd higgied
megh nem kaphad |
- 187^a Senki ez vilagra bar ne tarczon Bamot es ne czinaltalon senki iegón
hazat mórt az Berenczenek mondgiak egi fwr^t haiat nem kaphad
wstókón mórt el ranttia magat
- Rementelensegben nem eýtóm magamat ketsegben sem hagiom esni en
Bivemet ezzel vígasztalom az en életómet vígan varom az en edós
Christusomat
- Az Bep folio vizek meg nem alnak folinak az Bep ifiusagok mind el
muldogalnak, az giors eztendókis³ az napok el mulnak de megh az
roshado testók föl tamadnak.
- Szamot vezón isten akor mindónóktwl elegh valasztézón ott az igazakrol
es meg boldogittia testóstwl lelkóstwl örök móni orzagra víbi
mindónóstwl finis. |

9. (40.)

CANTIO OPTIMA |

- 193^a Holdnak az fzep napnak az szep czillagnak,
I[ste]nne vezere io fzerenczemnek
Ura elő mónte állapotomnak,
Vilaga viraga Iffiufagomnak.
Vilaga viraga
- [Oh ki] fzep arannial Gyöngiel Gyemanftal,
megh aldot[ta]l engóm borral buzaua,
tekintel megh engóm [dra]ga marhaval,
en hozzam fordulal vidam [orc]zaval,
en hozzam fordulal vidam orcza
- [Mint] fzep hainalt Izarnul napon föl hozod,
en [c]zillagomatis ugi föl tamaztod,
es sok banatimat | eltavoztatod,
fzivemet lelkómet megh vig[asz]talod,
fzivemet lelkómet megh víga
- 193^b
- Oly fzep Diczerettel es tisztólettel,
en föl magasztallak erómmel,
nekód halat adok fzivel lelókkal,
mór[t] hozzam fordulal kegielmes fzómmel:
mert ho

¹ Javitva, előbb : özvege.² Jav. hal vahogi-ból.³ Lehúzza : mind el muldogal.

Nem hacz en [Iste]nóm megh fzeziönwnóm.
 mert eza[k ben]ned vagon bizonnial hitóm,
 megh halgacz engo[m] edös [Iste]nóm
 erös kw fiziklara maida[n] vecz engöm,

Nap keletre delre az nap niugotra,
 Ura[m] gondod vagon az nagi Tengörre,
 az magas kek egre es fenossegre,
 es az fzelös földön valo előkre:
 es az fzelö |

194^a [Az] [en ia]rafimat es utaimat,
 hordozd igienölßen [en laba]imat,
 read biztam hattam uram magamat,
 [b]iriad igazgafsad gondolatimat.
 biriad igazgas

... eget es földet fzelös fok vizet,
 Ura[m] hogi terömeted [föve]nt es követ,
 az nagi diczöfsegöt es fenöfsegöt
 [azert] neköd adom az Diczeretöt.
 azért neköd

[Igaz v]agi Ur [Iste]n igeretödben.
 megh halgacz engömet [kö]niörgefömben,
 megh aldaz engömet testben le[lök]ben,
 enis magasztallak Diczöfsegedben:
 en:

[Bator] fziwet terömcz Uram en bennem,
 az te fz: [lel]ködet nevellied bennem,
 es az igaz hitöt üycz megh bennem,
 had örvendőzzenek t[ete]mim bennem,
 had örvendőzzenek tetem

Az egh fenofsege es eköfsege,
 tegödet Diczeriön gio[niö]rwfege,
 Vilagh fzelöfsege föld kerekfege,
 nagi [ten]gör melifege es fzelöfsege.
 nagi tengör me

Latod tudod Uram gondolatimat,
 biriad igazg[af]sad akaratomat,
 mert csak read biztam Uram maga[ma]t
 fölfegödtwl varom en mindön iomat.
 fölfeg

Ily io hirel nevel sok io vtézzel:
 mint edöf attiamat [t] fzezp tisztöfseggel,
 epicz töl Ur I[te]n ezfzel erővel,
 elő mönetellel io fzerenczevel,
 előmönnetellel io

Nagi tengört — — — —¹

(A többi hiányzik.)

¹ A lap végén örszóként van e két szó.

10. (42.) (Eleje hiányzik.)

- 202^a giermókóm farban rugot.
 [M]ost en adattam oczmani nemzetnek, giermókóm fórtóztető embőröknek, Boczkoros Daroczós fako kólýkeknek, ezek mastis saiatomban kergetnek.
 Czóppigh ki Bittak mar en verómet, megh emeztek marhamat nemzetimet, Czontombolis ki Bittak en velómet, csak bagiat testómet hattak bórómet
 [P]uzta Magiar Orðagh tallad fenenek, semmit ne órvendóz io Berenczednek, higied ehón variak sok ellenségók, hagi fogiatkozásat lasik eródnak.
 Az Görözgh Orfagnak Bep birodalmat, vizza vonias vezte [el] tartomaniat, magiar Orðagnakis nemóli hatarat. ugian el filliezte mint egi Sodomat.
 Segély megh mar engóm kellek ß: lelók, ha segeinel ta'am mégh fölkelhetnek, es beteglegómból labra álhatnak io illatu aldozato tehetnek.
- 202^b [Atti]anak Fiunak es Bent Lelóknek Diczer[et le]... ß: haromfagnak, Enged megh ezóket ßegeni ar[vadn]... ßabadulasat lathafsam hazamnak finis per..

202^b

11. (43.)

nota nagi banatban David mikoron vala

- Bizodalmam Ur I[ste]n csak te benned [helihez]tetóm en mindón remenfezőm, mert el...ben az en keserues lelkóm, nalad nel[kál] nem lehet en Istenóm.
 Vram tekincz ream Bent Bómeiddel, boczasd megh ennekóm fok bñneimet, az Christusert hald megh en keresóm[et] tarcz megh Ura[m] mind vegiglen az hitbe[n]
 De miért hagi ilý keserves életónk, keserves it nekónk mindó[n] kenierónk, felebaratinktul csak bozzontatonk, ellenfeinktül csak niomorgattatunk. |
- 203^a [Az en életó]mnek ó ideieben, tericz megh Ur I[ste]n engóm azen, es sies hozzánk hamar kegielmelsen, hagi el ne vezónk ...rtelen az bñnben.
 ...iól ezódben az mint regónten, attiaink voltanak nagi [i]nfegókben, az Poganifagnak ó kemeni kezótkben, az Egiptombeli nagi erőfseghen.
 ...tentiara az te nepedet, el ki hozad az igeret földere, kik ...ndenkor Diczerterk főlfegódet megh ßaporitad az ó életóket.
 ...lam Ur I[ste]n az te haragod, Ime mostan mólý igón reank ßalot ez idegón földón nincz tób Giamolionk, senk [így] ninczen te kívülel taplallonk.
 Terý hozzánk mar oh hatalmas Ur I[ste]n, mert kóniórgónk, nekód nagi kerervefisen, ne hagi el veznónk a mi bñneinkben, tekincz reank immar nagi kegelmes ß: Bómeidel. |
- 203^b En vagiok mert ez földón niomorult embór, ki mindón... fegetfegódet, latnýa akaria te ß: Binódet, az te ß: fiad... Diczófsegeiert,
 Reamis mar mutafsad nagi hatalmad, az Christust te egie.... egi fiadat, vódel rolonk imar nagi haragodat tav...tasd el ...lonk az Poganiokat.
 Diczerhefsónk Ura[m] I[ste]n tegódet, hirdetheswék mindenkor ß: ig.... magasztalhafuk mýs ß: nevedet, oltalmazhafuk megh az te ige...

¹ Lehúзва: akariak efetinket.

Elesicz megh azoknak ő nielvöket, kik mod nekwl reank bolnak bó[n]-telen nem akariak sem[m]iben berenzenket, de söt inkab⁴ kivaniak esetinket.

Az te fogadafod börent Ur I[ste]n, csak mindön iot varonk twled böntelen, kit megh mondal Ezekiel kõniveben, hogi megh halgaz minket kõniõrgefõnkben |

Kegiõtle— ||

(A többi hiányzik.)

12. (44.)

Nota oh en kegielmes Istenóm |

- 200^b Izrael igaßgatoia, ania ß: eghaz... ki wlz az Cherubinokra, tekincz reank arvaidra
 Orczadat Beneaminra, emeld föl az... tellies Manafsera, iövel Babadula...
 Agi megh terest Uram nekõnk, te ß: [ßinöd] ...liek raitonk, hogi te hozzad meg terhefsõnk, es örõkre el ne vezõnk.
 Nam Davidot az Saultul, megh mented az Goliattul, igi lelkõmet az Satantul menz megh mindõn feregetwl.
 Ne haragudgial sokaigh, en I[ste]nóm ily ßozaigh [így] siralmimnak kenierevel lam¹ sok ideigh eltétel
- 201^a Elpuztitad neped elol Poganiokat lam ez földrol, giõke² ...ket scitiabol, hogi ki hozad a vakfagbol.
 ...el az egez orßagban, le telepited mindniaian, Againkatis Ujokban, ki teriezted vigafagban.
 ...dõgfaban³ elõnk vala, de tegõd el hatto[n]k vala, ß: lelkõdis foka hiva, de mi⁴ bivõnk megh nem haila.
 A mi orßagok fõveniet, le rontatad ekõfseget, erdey vadak gwmõlczet, megh evek õ edõfseget.
 Kegiõtlen erdey kanok, megh emeztek az sok latrok, mindõn féle uton iarak, le niomodak az tolvayok.
 Oh seregõknek I[ste]nne mindõnõknek terõmtõie, tekincz hamar nepeidre az egekbõl hivedre |
- 201^b Siefsed el végeznie, moly job⁵ kezed el kezdése a... el kezdése, legion fiadnak kedvere.
 Iteletõd tavoztatsad, bwneinket megh boczatsad, vetkõnk twzet le Ballidezad, lelkõnket ne karhoztatsad.
 Vegezd el örõkfeget, ß: fiadban Diezõfsegõd, hogi el... ne Bakadgionk twled, hõuk fezetfegre neved.
 Segely minket mind ezõkre, ß: neved tisztõfsegere, lelkõnknek idvõfsegere, tegõd kerõnk mind ezõkre Finis.

13. (45.)

- 201^a Szelõs Tengõr habia⁶ egik az masikat wzi sietfeggel egik az masikat, ugi egik niavalia tolgia az masikat, mint most én magamrol võttem erre okot.
- 204^a [Tengõrnek] vizey im el burretanak, molyben sok.... ok ugian ram omlanak, mert en igõn hivek ...lard vilagnak, iai azért ennekõm im miben hozanak.

¹ Lehúzva: sokaigh.

² Lehúzva: wket.

³ Így, (bol)dogsagban helyett.

⁴ Lehúzva: lelkõnk.

⁵ Lehúzva: karod.

⁶ Lehúzva: julia.

...kiált lelköm azert ó bűneből, Manafes kirali Tömlöcz fenekeről,
megh ...det engöm fia erdómeől, megh halgat [en]gömet az ő io
voltage.

...levő teftöm ambar faniargafsad, csak hogi en lelkömet tüled el ne
vefsed: te fegetfegödöt meze ne halazzad, sőt kialtafomat füllel
halliad.

[H]algasd kialtasom -s- buzgofagal fogiad, tizta Biból valo imatsagom¹
204^b halliad, en ream tamado | hitlen embört ronczad, Bolgalo ...hamar
mellem adgiad.

Az urat ohaitom lelköm varia Urat, Bomiu... hogi lafsa az Urat, ne
fogia megh tölve... irgalmas voltat, adgia Christus által örök
élet k...

Nap költet virazto regel aligh varia, lelköm a ...Istent bizoni ugi
ohaitia, rögelről rögelre... Urat ohaitia, estveröl estvere Istent
bívem...

Vetel Isten engöm banat melifegeben az nagi rötte... tengörnek
vizeben, fene emböröknek körni...zeteben, de megis azt monda[m]
akor en bívemben

Babadeto Is[ten] kegielmefsegödből Vöd ki életömet ez nagi giötrelöm-
böl, te fel emely Uram hamar

(A többi hiányzik.)

Közli: DÉZSI LAJOS.

BESSENYEI GYÖRGY ÁTTÉRÉSE.

Bessenyei Györgynek áttérését a katolikus hitre már Kazinczy érinti
Báróczy Sándor élete c. dolgozatában s nyomán Ballagi (*A magyar testör-
ség története*, 434—435. l.), Závodszy (*Bessenyei György*, 38. l.) és Beöthy
(*Szépprózai elbeszélés*, II. k.) ismertetik és magyarázzák: legrésztelosebben
azonban mégis ugyancsak Kazinczy tájékoztat róla abban a kéziratos följegy-
zésben, amelyet a bpesti Ráday-könyvtár *Szemere-tára* tartott fönn (I:39,
119—120 l.). Az életrajzi szempontból más tekintetben is igen érdekes föl-
jegyzés a következő:

Bessenyei Györgynek Pápistává létele, 1779.

Derecskei volt Fiscalis, Nyéki Németh János szájából, a' ki akkor Gen.
Beleznaynak Fiscalisa 's Secretariusus volt; Debreczen, 28. Mart. 1803.

Bessenyei György kilépvén a' Gárdából, Gener. Beleznay által, a' ki a'
Reform. Ecclesiáknak Protectora volt M.(ária) Therézia előtt, Religionalis
Agensnek tétetett. Bessenyei olly formát reménylett, hogy a' Generalis, kinek
egész szeretetét megnyerte vala, ötöt ex asse heresének teszi, és vele Pod-
maniczky Ersébeth kisasszonyt elvéteti, hogy így a' Generalisné is (Pod-
maniczky Anna Maria) megegyezzzék férjének végzésében. Azonban a' nagy
kedvesség itt is hülni kezdett. B(essenyei) haladni látván reményeinek tel-
jesedését irt a' Generalisnak, 's szertelen kívánságokat tett. A' Generalis
megbosszankodott 's ezt a' rövid levelet írta neki

¹ Lehúzza: vögied.

Bizodalmas* Öcsém Uram!

Ime küldök 200 ftot, 's azt tanácslom, hogy jó volna a' Tiszahátra
lejönni 's Bécsset oda hagyni.

Vagyok

köteles szolgálja
Beleznay Miklós.

* (Innen ez úttal kimaradt a' *kedves*.) Kazinczy jegyzete.

Bessenyei megértette a' levelet, 's B. Grätzné által, a' ki M. Thereziának nagy kedvében állott, és a' ki Bessenyeit mind tudománya 's ékes szóllásai, mind szép külsője miatt kedvellette, azt a' jelentést tétette, hogy ő nem idegen a' Római hitre térni. Biztatták, s' ő 1779. Augustusnak 15dikén, Bécsben, a' Carolus Boromaeus Templomában, délelőtt 11 és 12 óra közt megtette a' professiót. M. Thereziának a' hírt a' Salzburgi Érsek vitte-meg Schönbrunnba, 's ez a' szeretetre méltó Fejedelem azonnal ment az Oltár lábainál tenni meg háladását egy léleknek megnyerése miatt. — B(essenyei) még akkor nap billetet kapa Báró Grätznetől, melyben 2000 f. vala neki ígérve.

Közlő: HARSÁNYI ISTVÁN.

BESSENYEI GYÖRGY A MÉLTÓSÁG KESERVE C. KÉZ- IRATOS POÉMÁJÁNAK ELŐBESZÉDEI ÉS UTÓSZAVA.

Bessenyeinek *A méltóság keserve c. kéziratos*, eddig kiadatlan poémája voltaképen nem egyéb, mint *A természet világa vagy a józan okosság c.* tankölteményének¹ rövidebb, vázlatos kidolgozása, amint azt már Závodszy (Széchy)² és Beöthy Zsolt³ helyesen megállapították. Kiadása épen ezért egyelőre mellőzhető. Érdekesek és fontosak azonban e poéma előtt olvasható előbeszédek és a végén álló utószó, mert ezekben, a jeles úttörő író életére és munkásságára vonatkozó hecses adatok találhatók.

E tanköltemény 4r. alakú, 165 lapra terjedő eredeti kézirata a Magy. Tud. Akadémia kézirattárában őriztetik, hova Toldy Ferenc hagyatékából került. Címe:

A MÉLTÓSÁG KESERVE POÉMÁBAN, 1796.

Elöl áll a Pétsi Imre bihari alispánhoz írott ajánlólevél, melyben Bessenyei e kis munkája védelmére kéri, hogy oltalma alatt cenzúráját megelőlhassa. E munka némely részeibe saját sorsa van befoglalva. «Professzoraihoz», a sárospataki kollégium tanáraihoz⁴ intézett beszédében több jellemző nyilatkozata vonja magára figyelmünket. Egyik szerint «úgy járt, mint egy sebesen nyargaló fiatal tulok, mely a kerítésnek ütközvén, le dül, míg szédülése fejből eloszlik s ismét utjának indulhat». Ez az érdekes önjellemzés nyilván arra az időre vonatkozik, amikor a jövője szerencséjébe vetett reménység biztatására kilépett a gárdából s 1773-ban ref. főconsistoriumi

¹ Kiadta Bokor János. Bpest, 1898. (RMK. 7. k.)

² *Bessenyei György*. Pest, 1872. 195 l. 14. sz.

³ *A szépprózai elbeszélés*. Bp. 1887. II. k. 284 l.

⁴ Sárospatakon tanult 5 évig, 1755—1760-ig.

titkár lett 2000 frt. fizetéssel 1775-ig. Ezután állás nélkül volt s Beleznay ref. főgondnok magánmegbízottjaként dolgozott. 1779-ben, a viszonyok kényszerítő hatása alatt, áttért a r. kath. vallásra s Mária Terézia kegyességéből, mint udvari könyvtárőr 2000 frt. kegydíjat kapott. József császár azonban ezt megvonta tőle 1782-ben. Nyilván erre céloznak fentebb idézett sorai. E föltevésünket igazolja egy jegyzete (a poéma 788. sorához fűzve), melyben Mária Teréziának íranta tanusított s mindig növekvő kegyelméről emlékezvén, elöadja, hogy «mikor szerencsésjének tárgyát elébe ki tette (t. i. a királynő) és mosolyogva nézte mitsoda sebességgel kapja el (Bessenyei t. i.): akkor ragadja ki a halál reménysége közül». Ekkor úgy hitte, hogy minden szerencsése örökre eltűnt. De belátta, hogy veszélyes tengerekre kívánczolt... Ezután Bercelre, majd 1785-ben pusztakovácsi birtokára költözött. Buzdítja a professzorokat, hogy a józan természet Istenének sugallásaira figyelmeztvén, egyeztessék a nevekadó ifjúság szívén ösztöneit dicső alkotójának több rendű törvényeivel. Ő is elméjének rég elhagyott omladozó árkára fordul vissza s óhajtja, hogy ez az omladozás elméjét tisztulásra vivén «had beszélne könyvező Musája életének hanyatlását, mint egy élemedett hattyú, mely utolsó óráit közelgetni érezvén, abból áradt keservét hajnalonként bánattal énekelgeti». Kényszeríti álomba merült Múzsáját, hogy ébredjen fel s nézzen ki a világra. Úgy érzi magát, mint az ágyból először fölkelő beteg, ki megtántorog és támaszhoz kapdos, segélő kezekhez ragaszkodik. Professzoraitól, mint erkölcsi orvosoktól és nevelő atyáktól kérdezi: írjon-e, vagy hallgasson? A professzori hivatalt és szolgálatot a legnemesebbnek, leghasznosabbnak tartja, mert az apró férfi majmokból ők képeznek keresztényeket, filozófusokat, papokat, bírakat, hazafiakat. Majd fölshóhajt: Vajha minden ifjúnak Ariadne fonalát adhatnátok erkölcsképen! Boldoggá tenné az a tudat, hogy ha művei által a boldogság oszlopai közé egy követ ő is letehetne. Ír, hogy élete enyhülésre jöhessen; ír, hogy az erkölcs igazuljon és az ember boldoguljon; ír, hogy szikra valósága emlékezetben maradjon.

«Az Olvasóhoz» intézett beszédből kitűnik, hogy Bessenyeit a benső kényszer, az ellenállhatatlan hajlandóság készteti az írásra, mint egykor Ámos prófétát. Kéri az olvasót, hogy munkáját olvassa, nézze, ítélje.

Érdekes, hogy mikor e beszédben Bessenyei a régi vitézeket sorolja föl, megemlíti köztük Kádárt, Pikó Demetert és Bóné András, a törvénybölcsék során pedig említést tesz Stilfridről és Markalfról. E vitézek és bölcsék együttemlegetéséből azt következtetem, hogy nemcsak Kádár István vitézi tetteiről szóló versezetet (írta Ködi Farkas János. IK. 1907 : 307), továbbá a *Salamon és Markalf* történetét (első kiadása Kolozsvár, 1577) és Stilfrid historiáját árulták vásárok idején a ponyván a XVIII. században, hanem valószínűleg voltak olyan ponyvairodalmi nyomtatványok is a XVIII. században, amelyek Pikó Demeter¹ és Bóné András² kuruckori vitézek hősi tetteit énekeltek meg.

¹ Pikó Demeter II. Rákóczi Ferenc ezredese, aki a kurucok részéről aláírta 1711-ben a szatmári békeszerződést. (Nagy Iván: *Magyarország családai* 9 : 291.)

² Bóné (Bonohó) András, régen végbeli vitéz hadnagy, a kuruc mozgalmak elején a bihari nemesség egyik szervezője, a kuruckori költeményekben is szerepel. (Erdelyi Pál: *Kuruc költészet* Bp. 1903. 242. 168 l. *Századok*. 1904 : 679.692.)

A NB.-vel jelzett utószóban Bessenyei azt az óhaját fejezi ki, hogy vajha kellő méltánylásban s kedvességben részesülhetnének a nemzet részéről a magyar írók! Boldognak mondja az olyan tudóst, aki nemzetét munkájával megilletődésre vagy elmosolyodásra készíti. Minden világi dicsőséget fölülmul az, ha hazájának gyönyörűséget okozhat. Szellemesen mondja, hogy ha minden árnyék és hiábavalóság is az ember életében, mégis helyesebb dolog a legszebb árnyék után kapkodni. Egy nemzetnek az íróra való mosolyodása a halál keservét is idvességre hozza szívében. Ha pedig a nemzet nem fogadja kegyeibe az író — ami azt jelenti, hogy a dolgot nem érti — akkor tegyen úgy, mint a mindent nevető Democritus, aki (félésszel) mégis okosabb volt, mint a mindig síró Heraklitus.

I

Tekintetes Pétsi Imre urhoz. Ezen nemes Bihar Vármegyének első Vice Ispánnához.

Tudomány, születés, sors, vérség, barátság, emberiség; minden kötelezi V: uramat, ezen kis munkának védelmére. Küldöm, hogy láthassa; s, oltalma alatt censuráját meglábolhassa. Nagyváradon senki nem érti, sem érezheti annyira mint V: uram, mit írok; vagy nézésem mitsoda Tárgyakra van függesztve. Gyűléseink törvényszékeinek idején meg tet egyszeri, s, másszori beszélgetéseink, engem is sok féle gondolatra vezettek magánosságomban. Némely részeket, sorsommal egyben foglalva adom által V: uramnak: kézen fogva vezetvén őket, állítsa magyar világa elébe. Lássák e mai és következő maradékok; hogy ezen Nemes Vármegye Táblabírájánál is az emberi sors; és kötelesség, hány féle színben ismertetnek: Ne vádoltassunk, mintha mindezeket tsak szőri mentében venrénk.

E, még hátra maradt munkáimnak tsak a kisebb része. It is egy, egy fel vet dologról tized részben sem mondhatom ki, a mit benne látok, tudok; és érzek. Jaj annak, ki minden dolgot egész igazságában mezítelen kíván e világ előtt fel mutatni!

Emberi Társaságunkak boldogsága Igazságért esedezik; még is annak egy részét örökös halgatásra veti; úgy oszolván meg világossága setéttségével, mint a nap éjjelével; hol egyik homályosságával s. nyugodalmával; másik világával, munkájával tartja fen nyögő világunkat.

Sok dologban annyira el tévedt már a Természet magátul; hogy önnön Igazságaira sem ismer. El kel magát egy felől rejteni, hogy más része a nap alatt ragyoghasson. Hány féle igazságot kel az Urnak is sokaságunk előtt szívében meg szorítani, mely szemében gyakorta könyvez; és fogságát sirattya. De vannak is a Természetnek magának néha olj nyögései, melyeket okos-sága fedezni köteles is, kéntelen is.

Valamennyi józan értelem e kis Írásban világi bódlogulásra tartozik, azok között egy sints, meljet V: uramban nem láttam volna. Minden nemes lélek a Természet Igazságaihoz ragaszkodik, jól tudván, hogy valamely dolog valóban mély, és gyönyörűséges, annak mind természet szerint valónak kellenni!

Bátorsággal küldöm V: uramhoz elmémet, szívemet, sorsomat, mivel személyéhez közelítvén sok tekintetben tsak magamat tapasztom. És ha

szivemből a viszontagságnak szorító sajtója vért, verejtéket ki csafart; ezen-
tul üres sohajásaival semmiségét fére vetvén; az Urén is, egyszer, másszor
keserves sebeket ejtet! Bóldog, ha keservén futó csajkája veszélyjes tenge-
rét által evezvén; végre tsendes révpartya között ingadozhat! Én az Urnak
irántam meg szakadhatatlanul fen tartani szokot jóságát utolsó fohászzkodá-
somig érezvén, vagyok is addig, Alázatos szolgálja

Bessenyei György.

II.

A' HAZÁNAK IFJUSÁGÁT
OKTATÓ BÖLTS PROFESSORAIHOZ¹⁾ TET BESZÉD.²⁾

Uraim!

Oljá lettem, mint egy pusztában bujdosó szarándok, ki nyájjas vilá-
gát el hagyván, tsak magánoson ül; s, abbul áradt keservében, ortzáján le
tsorgó könyeit kámsájával törölgeti mejjérül! Így ülök néma lakásomban;
szüntelen ara firogván artzal, mint a ki édes Hazájátul távozik, hol a nyájjas
Bölttek egymással társalkodva, életeknek unalmát magok közt enyhítik, s
édessitik.

Ifjuságomnak örömmel tellyes mezeje, hol egy kezemnél fogva a szere-
lem; mással a böltesség vezettek, oly magánossággá változot, melyben tsak
a magát rágó gond és szomoru egek boronganak. Tizenkét esztende, e; hogy
magamra borulva, e setéten ülök; nézek, gondolok; és halgatok. Ugy jártam,
mint egy sebesen nyargaló fiatal tulok; mely a kerítésnek ütköztvén, le dül,
mig szédülése fejből eloszlik, s, ismét uttyának indulhat. Most emelkedvén
én is: hogy utamra vissza térjek; s, e világra nézsek. Mit szóljak hozzá?
Hízkeladni előtte eszetlenség, mivel tekintetben nem hozza: Szidni gyenge-
ség; mert sem érti, sem magára nem veszi; sem tettéről felelni nem tarto-
zik. Nyügös oskolájában minnyájunkat szabad utnak bocsát; akár ütközzünk
köszálaihoz, akár szerentsésen kerüljük azokat; egybe nem vígasztal, másba
nem oktat.

E világnak tárgyai közt elterjedet látásom, mere induljon inkább, mint
olyan halandókhöz, kik zajos tengerét kerülvén, tsendes egek alatt ülnek;
honnan böltességek, a Természet igazságait titkos álmélkodással nézi, és tsendes
okossággal hirdeti. Királyi székek körül? hartzoló vitézek seregében? vagy
a magával marakodó törvények között találjam fel tsendességeteket uraim; és
józan ítélletételeteket? a kiknél gondolni tanulhatok; és a mint gondolok,
úgy szólhatok? Kiket a közönséges választás már tudományokra hivot? Kiknek
sorsok állapotásra jöt; és a közöttök szökdöső fényes rangokra tolvajul kap-
kodva, fogaikat egymásnak nem mutogattyák; Kik mindezekon kívül még,
mig e világnak nagygyvai, predájokon egymást mint sikoltó sasok a fellegek
alatt szaggattyák, magoknak ide alatt, mint szorgalmatos hangyák eledelt
gyűjtvén, bátor megmaradást szereznek!

¹⁾ T. i. a sárospataki kollégium tanáraihoz.

²⁾ Bessenyei e beszédnek kb. egyharmad részét csatolta a részletes
kidolgozás elé «Olvasó!» címmel.

Ti tapogattjátok uraim! a józan természet Istenének hatalmában élő ereit: ti tudjátok hol üt bádgyadással; és hol vér veszedelemre sijjító sebességgel. Sugarlásaira figyelmeztvén, egyveztestétek a nevekédő ifuságnak szívéen ösztöneit ditső alkotójának több rendű törvényeivel! Én is elmémnek régen el hagyott árkára fordulok vissza, mely már magára omladozván, gondolatomat reggetve botsáttya! Vajha ennek ostroma amazt tisztulásra hozhatná; had beszélőné könyvező Musám életemnek hanyatlását; mint egy élemedet Hattyu, mely utolsó óráit hozzá közelgetni érezvén, abból árad(t) Késervét hajnalonként bánattal énekelgeti! De hőszszason hevert elmém tárgyait már utnak érezgette: Musám szerszámait rakásba hánta: tüzét hamvába takarta, — maga mély álomnak ereszkedet, — kénszeritenem kell; hogy abból fel otsódván a világra nézzen ki.

Alig vehetem fel Uraim, hogy írjak, minek? és mit? — Valamenynyi világi tudós még e földön írással okoskodot, mind kiunyába tselekette. Vagy az ember gonossága ellen küszködöt: vagy szegénységében kereste kenyerét: Vagy sorsát panasolta: vagy el felejtet semmiségéből kívánta magát küszködéssel a többi közt fel mutatni! Irok én is, akár egy, akár más okon kínomban; de megéllő kezekhez ragaszkodom, mint az ágyából elősször fel költ beteg, ki még tántorog, és támaszhoz kapdos. Mongyátok hát ki Uraim, ha szólhatok é hozzátok? vagy sokat írva, semmit se mondva, hallgassak? Ti vagytok Elme Mesterek, erköltsi orvosok; és nevelő Atyák! —

De mi is könnyebb természeti Atyáknak, mint gyermekeket nemzeni? ellenben mi nehezebb, mint azokat emberekké tenni? Hozzátok Uraim, tsak apró férfi majmokat küldenek; néktek pedig azok helyet Keresztényeket, Philozofusokat, Papokat, Bírákat, Hazafiakat kel vissza botsátani. Mi lehet hívatotoknál nemeseb; szolgalatotoknál hasznosab?

Mi az ember ha uttyain nem vezéreltetik? Oly szakállas állat, mely a lompos medvével egyenlő sorsot visel. Hogy most elmémet hozzátok írva küldhetem, azt is oktató férfiak szorgalmatosságoknak köszönöm. És ha kezek alatt, ugy, mint most, gondolni nem tudtam is, tsak ugyan ök helyhezettek fel azon ágra, melynek alatonságáruul ennek magasságára fel kaphatni.

De ki is adhatna tsoportra gyült esztendőök nélkül olvasással meg ért s, tapasztolással meg aggodt értelmet? gypesedet földbe szoktak a mohos élő fák a reájok rohanó szélveszek ellen küszködni, mellyeknek gyenge tsemetét kezetek plantállya szívünkbe. Vajha minden ifiúnak Ariadné fonalát adhatnátok erköltsi képpen; hogy általa az elmének labirintusából szabadulván, végre édes megelégedésre; és belső tsendességre juthatna!

Valaki embert oktat, hirdető papja az igazságnak; s, Nemzetének orvossa. Oly kötelességnek tellyesítése, melyet érezni, töb a hírnél; s, futó ditsősségnél. Mit tészén a ditsősség; hír, ha nem igaz érdem által emeltetik halhatatlanságra? Lehet é érdem valami az, melyből Emberi Nemzetünknek boldogsága soha semmi tekintében nem származot? A nyomtatásban vet írásnak ditsőssége is, mellyért néha futottunk, nagyon kétséges; hol az okosnak, igaznak; más értellennek, gonosznak kiált. Mitsoda halandónak nagyságában nyégodtak meg, egyenlőtül mind az emberek? Vagy mitsoda Istenség jelent valaha meg a Földön, kinek tisztelői, tsufolói ne lették volna? Miért keressük hát a ditsősséget? Nem tudom; tsak érzek a bennem élő Természetnek

világában oly ellene álhatatlan ösztönt, mely magát embertársainak világával közölni kívánja! Végső óráimon tul vit beszédem, úgy tettük, mintha haláломnak komor éjtzakáját hozná könyvező szívemen kiderülésre; enyhítvén fájdalmát e dolognak előre való tudása: hogy sírombul elevenekhez szólhatok ki! Ha pedig, emberi Társaságunk boldogságának felemelt oszlopai közt egy követ én is le tehetek, abból származot vigasztalásom, koporsómnak örökös álmai közt is hevülésbe hozzá hideg hamvaimat!

Irok: hogy származásakor halálra ítél életem, szívének nyögését e világra ki fujván, enyhülésre jöhessen: Irok: hogy az erkölts igazuljon; és az ember böldegullyon! Irok végre: hogy e jvéghetetlen teremtésnek kiterjedése közt lebegő szikra valóságom emlékezetbe maradjon! Engedjétek meg Uraim, hogy ily megszóltításoknál fogva, magamat elmélkedéseetekben zárhassam; és lehessen betses életeteknek örökös tisztelője.

B. Gy.

P. S. Nem kel úgy vélekedni, mintha az Író halálát annyira rettegné; vagy ezen örökre állandó esetet panasznál. Tsak a Természetnek közönséges sohajtásait fedezi fel; mellyeket idő, alkalmatosság szerint, minden Europai Tudós érezni szokot hanyatlásának esztendeiben: Böldegságunknak ezen keserves neme, tudományokkal származot: A vad embereket soha sem szorongattya. Beszéllye hát a Tudomány.

III.

AZ OLVASÓHOZ.

Olvasó-Ember barátom! — Okoskodgyunk hát; és írjunk? minek? ha kérdésem eddig való értelmem ellen meg nem botránkoztat? Tudod é; hogy a Világ egy igen nagy *Tallós*, hová az Ur Isten minnyájunkat rakásra zárt. Eszetlensége, szenvedése ellen, mit tehet a tudomány? Okosság é abban fáradni: hogy gonoszok, bolondok ne legyenek? Mehet é világi böltsességed annyira: hogy viszontagságai alatt tsak úgy ne sohajtson, mint az együgyü; sőt sokkal jobban? Ha kárba, romlásba jösz, sem Apostol, sem Evangelista, sem Filozofus végbe nem viszi; hogy ne szenvedj.

Engem a kondásom töb boldogságra tanitot mint a könyvek. Tsutora Peti (így hitták) örökké sült szalonnát eszik; vizet iszik többet; földön hál; szüntelen ki lévén téve az idő kegyellenségének egy szürben; azonban Péter mindég szökdös öröm között lakik; én pedig úgy tehetek egy, két mosolyodást, ha valaki, vagy valami elfelejteti véllem: hogy mi vagyok, és ki?

Tsutora Peti két itze bortól, ha ajándékba kapja, minden kedvét érzi, valamit a lármájába jöt Természet, száján ki kiabálhat; nékem pedig éféle örömet a világ böltsessége sem adhat. Miben látz hát töb hasznot? böltselkedni fájdalommal? vagy vigadni tudatlanul? *Césár*nak gondolom magamat; s, még nagyobb bolondot látok benne, mint Petiben. Salamont tekintem kintsel, böltséggel. — De ki keres böldegságot már ma hétszáz ágyasba, háromszáz feleségben; mikor egytül is irtódzunk? Így ki sü: hogy Tsutora Peti nyájja után bottyát hajigálva böldegob; mint te verseket írva.

Nekünk a nagy Tudomány gyakorta savanyu emlékezettel forgattya fejünkbe a halált; ezt a közönséges emberi semmiséget; Tsutora Peti pedig soha semmi tekintetbe nem veszi, sem a reá gondolással egy szempillantásig

tartó kedvét meg nem rontya. — Azomban egy pár ajándékozot tsemó dohány; egy kun atzél, örömét e világon újra, meg újra szüli.

A Tudósoknak esztendőnként sok ezer forintot érő szüksége van, melynek megszerzésében magokat okosan feszítik. Tsutora 25 forintal, szalonnával egészségesen, vigan él. Szaporittsuk é a Tudománt fájdalomra, unalomra?

De szeretnél é a 10^{dik} 11^{dik} 12^{dik} 13^{dik} sat. százak közt valamelyikben inkább élni, mint a maiban? Meg égetnéd az öreg asszont ürdög képibe? Jó vólna, ha a vallástul let megveszésnek öldöklő fegyvere, most is vérrel boritaná e világot? Ez a lelken fakadt kelevény fertelmességével mind addig gunyolta a Természetet; míg a józan okosságának világa, tudomány által felibe nem kapot.

Európa sem részeg már minden ebéd után, mint a régi százakban; hol naponként nem emberek, hanem országok ittasodtak meg. Jó é: hogy e galád eszetlenség alól ennyire ki evezhettünk? Ez a bolond bün felül reá még, sokáig vitézi tulajdonságnak ismértetet.

Mind ezeket, töb e félékkel elmémben forgatván, neki ültem e világnak: hogy dolgait magamban jól kérdőre vehessem. Fel mentem régiségeiben. A vitézek során meg letem *Sámsont*, *Herkulest*, *Theseust*, *Bellerofont* sat. Le jöttem közöttük *Kádárig*, *Pikó Demeterig*, *Bóné Andrásig*. A Törvény böltsek során látom *Mósest*, *Hermest*, *Orfeust*, *Thalest*, *Zoroastest* sat. Le jövök *Stilfridre*, *Ma'kalfra*. Az uralkodás sorján *Babilon*, *Memfis*, *Tirus* tul sat. jövök Heszomburgra; és Raguzára. Ekkor fejemben a gondolattul meg aszaltatva; meg állot vérembe életemmel egészlen belé fulva kiáltok segedelemért, írást, tudománt, világot szidva. De elmém újra, meg újra elő fog. Eröltet, biztat, sugarol, kerget, huz magával; mind addig, míg tsendeségembül a világ elibe nem vét ki.

Olvasó, figyelmez. Látot: hogy az ember életében egy, és más dolgot, nem meg fontolt okokból; de tsak természeti hajlandóság mellet, vagy ugy mondot *passiobul* követ el, és üz; melyet osztán kereset okokkal kíván a világ elöt meg igazítani.

Ellene álhatalan hajlandóság az emberben ez: hogy értelmét, akár írással, akár beszéddel másokkal közölje; és ha lehet, helyben is hagyassa. Innen származik leg inkább az írásnak, beszédnek, okoskodásnak véghetetlen tengere. Ehez járul még: hogy ki ki tudni szeretné a rólla tett közönséges vélekedést.

Egy embernek sem lehet erköltsi eréjét magában, magátul tellyes meghatározásba venni. Tsak vélekedik mint egy. Valamint termeteddel, ábrázatoddal egész erőben soha sem tudhatod: hogy mások eleibe lépven, mitsodás tekintetet mutat; ugy elmével sem. Mind egyben, mind másban, szomszédid ítéletekre kel figyelmezned, meljet megtudni mindenkor nehéz; mivel a közönséges mértékletesség; és szemérem, mind erödet, mind gyengéségedet előtted fedezni szokták.

De enged meg már: hogy hatsak szokásból is, had szólyak munkám mentségére valamit.

Az Elme midön forrásában van; hol felylyeb emelkedik, hol aláb ereszkedik; hol éppen meg tsendesedni láttatik. Majd gyermeki játékra terjed ki majd méltósággal néz tsendesen; mintha nyugodna. E pedig mind Természet; és változásáért ítélni sem lehet. Hijába emelkedik a kettös kiáltásu sas,

sebes tűnéssel a napnak sugári alá, nem kovájoghat mindég a magasságban; zuhózással botsátokzik alá, a pusztaikon ülő halmokra; hol elszunnyadt méltósága, tsendes kevélységgel nyugoszik. Így látod a Poétáknak égő lelkekét is repülésekben.

Lehetetlen embernek, testel, és lélekkel, úgy dolgozni: hogy gyengülést soha, sehol se mutasson. Tudod é, hogy minden jó dolog hibájával szokot kelni, egyre, másra?

A szív, néha érzésében meghidegszik: fenekre ül: néha magában buzdulván felforr: tüzet vét a szunyadozó elmében, melynek kavargó lángjával érzését öszve fűzvéen emelkedik fel magasságra; hol az egekre függesztet látás határozattjának végső szélei felet lebeg. Másszor, tárgyára függedve mint déli nap úgy áll; és a mélységre rejtet dolognak setét kebelét fejteget ki világosságra. Hol tsendes nézéssel; hol mosolygással van: hol nevetésre fakad ki. Innen jön: hogy az embert hol erőben, hol gyengeségben gondolod látni; noha, ezek mind természetre tartoznak. Valamint tehát gyenge ízek, tagok nélkül egyben alkotot erős testet nem találsz; úgy lelket sem; melynek gyengeségei, szintén úgy meg vannak.

Ezen okok mellet írónknak szokások szerint kérni kellene már nékem is tégedet olvasó: hogy munkámat hadd helyben: mindenféle okokkal magyarázván mely helyes, mely szép: és mélj: e mellet: hogy fel emelkedést is mutat. De eszetlenség lenne úgy é? ha valaki, minek utánna a Teatrumra ki áll, termetét, formáját kezdené tajtékzó lélekzéssel beszélni, mi tsodás; it, vagy amot nézzék? Nézői szemébe nevetve ezt felelnék: had el!... Látunk. — tehát: hogy nékem is szemembe ne neves, ehol következik a munka, — néz, itély, élj.

NB. Mivel az Író a maga költségén nyomtattat; írást nagy tagokban nem oszthattya. Az e féle emberek, ritkán szoktak e világban gazdagok lenni.

Vajha szegény együgyű M gyar Írók, kedvességet találhatnánk! Szerentsés, és bóldog örökre egy oly Tudós, ki elméjével; s. érzékeny szívével édes nemzetét, akár megilletődésre; akár elmosojódásra viheti! Valaki Hazájának gyönyörüséget tehet; minden egyéb világi ditsősséget sokkal felül haladot! Ha minden árnyék, és hijábalóság is az ember életében, mint Bölts Salamon írja: tsak helyeseb dolog a leg szeb árnyék után kapkodni; és érdemmel hijábalóskodni. Mig érez az ember, gyönyörüségei; és fájdalmi vannak. Ha semmi vigasztalásunk nintsen is; a fájdalmak azért nem kémellenek; s ki sem maradnak. Ezek is mulandó árnyékok ugyan, mint a gyönyörüségek; de alkalmatlan köztök heverni. Egy nemzetnek reád való mosolyodása a halálnak keservét is édességre hozza sziveden.

Pálya futó társaim, — magyar írók; Poéták. A nemzetünk egy ojjan szép asszony, mint *Láisz*; mi pedig körülte reszkető szeretők vagyunk. Ha, kegyelmét megkapjuk, gyönyörüségünket gödény torokkal nyeldessük alá; ha reánk sem néz, hosszát ásitva; s, a hideg izzadságot homlokunkról törölve, sétállunk fére. Együnk kövér hust, igyunk reá jó bort; és határozzuk meg kinunkban: hogy olvasóink a dolgot nem értik. Fordítsunk nevettségre mindent, mint *Demokritus*, kinek (e világot örökké nevetvén fél észszel) még is több okossága volt, mint *Heraklitusnak*, ki mindég sirt.

HARSÁNYI ISTVÁN.

UDVARHELYI SZELES JÁNOS HALÁLTÁNCÉNEKE A XVIII. SZÁZAD VÉGÉRŐL.

A régi irodalom sajátos termékei az ú. n. haláltáncénekek, melyek a halál hatalmát hirdetik császár és koldús fölött egyaránt. A haláltáncénekeknek három típusát¹ ismerjük: 1. a legenda-dialógust, 2. az everyman-dialógust és 3. a vadomori-monológust.

A legenda-dialógus legősibb formájában három élő király vadászat közben találkozik három halott királlyal, kik az élöket figyelmeztetik a mulandóságra és a túlvilági büntetésekre. Emlékeztetik az élő királyokat: «Was ihr seid, das waren wir. Was wir sind, das werdet ihr!» Az everyman-dialógusban a halál megjelenik Everyman ember előtt, vele hosszabb vitába elegendik s fenyegetések között távozik, vagy megöli az embert. Ennek a típusnak más neve *Altercatio Mortis et Vitae*. A vadomori-monológusban az emberiség különféle magas- és alacsonyrangú képviselői rövid, kétsoros monológokban búcsúznak az élettől és panaszozzák a halál kegyetlen hatalmát. A monológok e szavakkal kezdődnek: «Vado mori . . . etc.» «Elmegyek meghalni . . . stb.» Innen a nevük: *vadomori-költemények*.

A harmadik típusba lehet sorolni Szeles János székelyudvarhelyi poétalelkű nótárius haláltáncénekeit a XVIII. század végéről, melynek eredeti kézírata a kolozsvári piaristák róm. kat. liceumi könyvtárának tulajdona.

Szeles János az összes halandókat 10 rendre (papi, uralkodó, úri, tábori, városi, nyomorék, lakadalmi, vallás, házias és mindenféle rend) osztja, minden rend monológusát a halállal nyitattja meg, s az négysoros versekben dicsekszik hatalmával, mely ellen erőtlen mindenféle rend.

Szeles János haláltáncénekeit egyéb verseivel együtt először Lukinich Imre ismertette röviden, midőn a versek alapján életének folyását is összeállította.² Néhány évvel ezelőtt Dézsi Lajos a magyar haláltáncról írván részleteiben ismertette Szeles haláltáncénekeit s néhány sor szemelvényt is adott belőle.³

A haláltáncének teljes szövege a következő:

Az Halálnak minden halando rendekhez, és minden halálra menő rendeknek végső szavai.

HALÁL.

Jöjjelek mind halni a' kik eredtetek
Ádámtól, s világra tölle születetek:
Nints semmi mod benne, hogy menekedjetek,
Meg kell annak lenni, mind halni jöjjetek.

¹ L. Kozáky István: A középkori haláltánc keletkezéstörténete. (EPHk. 1926: 90—101., 202—210. l.)

² Lukinich Imre: Szeles János. (Erd. Múzeum 1903: 15—27. l.)

³ Dézsi Lajos: A magyar haláltáncról. (Magyar Bibliofil Szemle 1924: 19—27. l.)

Papi rend.

HALÁL.

Első rendet szabom a' papi Tiszteknek
S utánnok szolgáló belső személyeknek,
Cánon erejével nagy mentségűeknek,
De én erőm ellen fegyverteleneknek.

PÁPA.

Halni mégyek: Roma butsuzzál pápától,
Mert meg fosztotta azt az halál költsától.

CÁRDINÁL.

Halni mégyek: semmit veres bársonyommal
Nem gondol az halál s rojtos kalapommal.

PÜSPÖK.

Halni mégyek: másnak aranyos páltzámot
Hagyom, szkofiumos két águ kutsmámot.

ESPEREST.

Halni mégyek (Fratres) immár mást tegyetek
Nem lehetek tovább mert Esperestetek.

PAP.

Halni mégyek: semmit nem használ az oltár
Mely az halál előtt oly bötsös mint a' sár.

DIÁCONUS.

Halni mégyek: már több *Ite missa est-et*
Nem mondok, követem mert az Esperestet.

SUB DIÁCONUS.

Halni mégyek: a' mint Sz. Pál levelében
Meg irta, s olvasám a' máj letzkében.

PLEBÁNUS.

Halni mégyek: magam után kösségemet
Várom, és én töllem halgato népemet.

PREDIKÁTOR.

Halni mégyek: utat másoknak mutattam
Halálra, melyre most magam inditattam.

BARÁT.

Halni mégyek: tsenget a' portán a' halál,
Nints oly rejték tzella, melyben fel nem talál.

REMETE.

Halni mégyek: halál kő szikla likában
Fel keresett, s meg lett a' szörnyű pusztában.

APÁTZA.

Halni mégyek: halál nem tud tilalomban,
Püspök hire nélkül bé jött a' klastromban.

CÁNTOR.

Halni mégyek: mivel az halál notáját
kell már kintornálnom s keserű strofáját.

HARANGOZÓ.

Halni mégyek: soknak huztam a' harangot,
Mely hallom most nékem ád szomorú hangot.

PAPI REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: nintsen semmi tekintetünk,
Canon erejével nem menekedhetünk,
A' Laicusokkal egybe kevertetünk
Átkot az halálra de még sem tehetünk.

Uralkodo rend.

HALÁL.

Az második rendet az koronásoknak
Ez világi minden hatalmaskodoknak
Szabom az nép felett és uralkodoknak,
Szabad Monárcháknak, s Electivusoknak.¹

TSÁSZÁR.

Halni mégyek: leg föbb ur világon voltam,
De nagyobb az halál, magamon tanoltam.

KIRÁLY.

Halni mégyek: törvényt Dictáltam népemnek,
Végső törvényt szabott halál életemnek.

KIRÁLYNÉ.

Halni mégyek: ültem a' mely magosságban,
Majd szorulok éppen oly alatsónságban.

FEJEDELEM.

Halni mégyek: feje nélkül az országom
Marad, s semmivé leszsz majd régi nagyságom.

¹ *Electivus*: választó (facultate, iure eligendi reges praeditus), tehát kiváltságos rendi. Bartal, *A magyarországi latinság szótára*, 237. l.

URALKODÓ REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: tsufnak az uralkodokot
Tartya halál, s minden hatalmaskodokot,
Nem kedvez, adnánk is ámbár országokot,
Jobbágyokkal öszve hánya királyokot.

Uri rend.

HALÁL.

Az harmadik szerben már azok jöjjetek,
Kik amazok után fő poltzon ültetek,
Nagy tutulusokkal (így!) kevélyen éltetek,
Uj Donáziokot hogy töllem vegyetek.

VICZÉ KIRÁLY.

Halni mégyek: hiven királyért szolgálék
De most magam helyett Viczét nem találék.

GROFF.

Halni mégyek: valék fő király házában,
Kondással egy lészek halál udvarában.

BÁRÓ.

Halni mégyek: eddig voltam Báro liber,
Halál a' kösséggel majd egy békóba ver.

UR.

Halni mégyek: de lám sok szolgálím közül
Nem késér még egy is, tsak mégyek egyedül.

URI ASZSZONY.

Halni mégyek: midön frajok seregében
Parantsolnék, esém halál veszélyében.

NEMES EMBER.

Halni mégyek: a' köz népből ki vétetve
Voltam, de most vagyok a' közé vettetve.

TÖRVÉNY PRAESES.

Halni mégyek: praeses ügyében votumot
A' halál (még pedíg) mond decisivumot.

ASSESSOR.

Halni mégyek: végzem törvény tételemet,
Mert halál a' rendből ki veté székemet.

URI REND KÖZÖNSÉGESSEN.

Halni mégyünk : halál falát kastélyunknak
 Meg hágá, s véget tén nagy uraságunknak,
 S mint ha soha sem lett volna nagyságunknak
 Árnyékát sem hagyá meg titulusunknak.

Tábori rend.

HALÁL.

A' következő sor Tábori rendeket
 Alsó, felső sorsu, s Stábális tiszteket
 Illeti, kik zsoldért magok életeket
 A' kótzkára vetik, s ontják is véreket.

GENERÁLIS.

Halni mégyek : mert az halál generális,
 Ordert adott a' ki nagyobb Tsászárnál is.

KAPITÁNY.

Halni mégyek : majd az egész Compánia
 Követni fog engem, s minden Armádia.

HADNAGY.

Halni mégyek : hadnagy király Dandárjában
 Valék, Had kiss lészek halál táborában.

ZÁSZLO TARTÓ.

Halni mégyek : szivem a' mellyemben dobog,
 Mer halál zászloja szemem előtt lobog.

STRÁSA MESTER.

Halni mégyek : Strásák roszszul vigyáznak,
 Halálnak bé jöni, mert utat adának.

KÁPLÁR.

Halni mégyek : már nem járok quartelyokot :
 Az Halálnak tészek tsak Reportumokot.¹

TROMBITÁS.

Halni mégyek : nem is lehet el kerülni,
 Halál fuj trombitát utra kell készülni.

DOBOS.

Halni mégyek : addig a' Dobot pergetém,
 A' meddig az halált magamra hergetém.

¹ *Reportum*: jelentés. Bartal: id. m. 571. l.

VOLUNTÉR.

Halni mégyek: mostan elmém eszére tér,
Nem tudja az halál, mit téssz az voluntér.

KÖZ KATONA.

Halni mégyek: mert így az kapitányommal
Egyenlő úr lészek, s generálisommal.

LOVAS KATONA.

Halni mégyek: midőn elől ellenséget
Vágnék, halál hátul tén életben véget.

GYALOG KATONA.

Halni mégyek: tovább nem gyalogolhattam,
Halál glédájában mert által irattam.

PATTANTYUS.

Halni mégyek: halál kanotom kezemből
El kapá, s ki süté lelkem a' testemből.

OBSITOS.

Halni mégyek: Tisztem vég-obsitot ada,
Halál a' magáé közé bé fogada.

SZÖKÖTT KATONA.

Halni mégyek: sok zászlo aloll szöktem el,
Ez mostani aloll nem menyek el.

RAB ŐRZŐ PROFUSZT.

Halni mégyek: halál rab bilints vasamot
Nyakamra szoritá, s meg fojtá torkamot.

TÁBORI REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: a' kik ellenség kardjától
Nem féltünk, s rettegtünk tüzes ágyujától,
Most Istennek egy rut, tsunya álattyától
Halomba hányatunk kopár kaszássától.

Városi Rend.

HALÁL.

Az ötödik számban a' Tisztes polgárok
Jöjjenek, városi hivatalban járok:
Minden féle mester emberek s kalmárok,
Kikkel telli szoktak lenni az vásárok.

BIRO.

Halni mégyek ; másnak tettem igazságot,
De az halál nékem tézsen álnokságot.

TANÁTS UR.

Halni mégyek : nintsen halál ellen Tanáts,
Ugy bánik mindennel, mint a' fával az Áts.

NOTARIUS.

Halni mégyek : halál éltem meritumát
Fel vette, s meg irta Deliberátumát.

PERCEPTOR.

Halni mégyek : mindent már administráltam,
Halál adójával éppen hogy restáltam.¹

VÁSÁR BIRO.

Halni mégyek : bé attam az vásár vámot,
De lelkem dolgárol még nem adtam számot.

PERES.

Halni mégyek : nintsen több apellátio,
S majd végbe vitetik az Executio.

PROKÁTOR.

Halni mégyek : nints mod praeceptoriummal²
Halaszszam életemet, vagy grátiosummal³

VÁROS SZOLGÁJA.

Halni mégyek : sokszor másit kötve vezettem,
De én is haláltól most meg kötöztettem.

KALAMÁR.

Halni mégyek : hasznát vészem mértékemnek,
Mert három sing földet mérnek majd testemnek.

ORVOS DOCTOR.

Halni mégyek : halál Doctor az eremet
Tapasztá, s meg hütté az egész testemet.

PATIKÁRIUS.

Halni mégyek : estem olyan nyavallyában,
Mely ellen orvosság nints a' patikában.

¹ *Restál* : hátralékban marad.

² *Praeceptorium* : perfelvételő parancs. Bartal, id. m. 510

³ *Gratiosum* : kegyelmezés.

FELTSER.

Halni mégyek: halál vága rájtam eret,
Ki másokon vágtam eddig sok ezeret.

BORBÉLY.

Halni mégyek: halált roszzs kedvvel találtam,
Haragszik, hogy soha meg nem beretváltam.

POSTA MESTER.

Halni mégyek: halál fuja trombitáját,
Más világra vinni az ország postáját.

ORÁS MESTER.

Halni mégyek: minden ez szomorú szóra
Figyelmezzen, mert út az utolsó óra.

KOVÁTS.

Halni mégyek: nem kell már lovat patkolni.
Mert az halál uttyán kell csak gyalogolni.

FAZAKAS.

Halni mégyek: addig hajtám korongomot,
A' míg a' fazékban lelélem halálokomot.

MÉSZÁROS.

Halni mégyek: marhát sokat bárd fokával
Öltem, öl most engem halál a' kaszával.

VARGA.

Halni mégyek: viselly jó gondot lábadra,
Mond az halál, s sarut készíts jót utadra.

SZABÓ.

Halni mégyek: vártam subákat másoknak,
Gondjuk leszsz reám is az asztalosoknak.

ASZTALOS.

Halni mégyek: ládát másnak készítettem,
Magamnak tsinálni de el felejtettem.

LAKATOS.

Halni mégyek: tettem abban magamnak kárt,
Hogy az halál ellen nem tsináltam jó zárt.

KŐ MIVES.

Halni mégyek: házat erőst építettem,
De az halált abból ki nem rekeszhettem.

GOMB KÖTŐ.

Halni mégyek: tovább sinorom nem nyulék,
El szakada, s mindjárt halálra ájulék.

MOLNÁR.

Halni mégyek: hamar a' Garat le jára,
Halál több ideig engemet sem vára.

TSISZÁR.

Halni mégyek: egy i világ tsászárától
Külömböztet, semmi de nem halálától.

VÁROSI REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: nintsen pompás köntösünkben,
Avagy minden féle sok mesterségünkben,
Népünkben, s azok közt való tisztségünkben
Halál ellen erő, s kő kerítésünkben.

Nyomorék rend.

HALÁL.

Ezek után a' kik vagytok nyomorúak,
Erőtlenek, ágyban fekvők, szigoruak,
Érkezetek, és meg vettetett sorsuak,
Zászlóm alatt lésztek jobb állapotuak.

SZÁRAZ BETEGSÉGES.

Halni mégyek: addig köhögék, fulladék,
A' mig ez világból éppen ki száradék.

VÍZ KORSÁGOS.

Halni mégyek: halok meg viz nyavalyában,
Holott azt nem ittam életem folytában.

ERŐTELEN.

Halni mégyek: esém az halál ágyában,
Erőért nem adok már pénzt patikában.

KÖSZVÉNYES.

Halni mégyek: sok pénzt heába fizettem,
Most haláltól ingyen lábra eresztettem.

VAK.

Halni mégyek: tsudát hally süket barátom,
Mert a' halál uttyát vakul is jól látom.

SÜKET.

Halni mégyek: mert (jaj) bé dugult fülemmel
Halál tsengetyűjét hallom félelemmel.

SÁNTA.

Halni mégyek: majd nagy méj földet mérek,
S az kengyel futóval mindenütt el érek.

KOPATZ.

Halni mégyek: halál (olyant ki gondolna)
Éppen ugy huz, mint ha nagy üstököm volna.

NYOMORÉK REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: majdan friss erőben lészünk,
Sok inségeinknek és majd véget tészünk,
Nagy szenvedésünkért nagy jutalmat vészünk,
Tsászárral királlyal együtt léssen részünk.

Lakadalmi rend.

HALÁL.

Hetedik nótára azok halgassatok,
Kik lakodalomban vagytok, s vigadjatok,
Vigon tántzollyatok, egyetek, s igyatok,
De holnap minnyájan hozzám tartoztatok.

NÁSZ NAGY.

Halni mégyek: senki ilyen nász népével
Nem kívánja járnai halál seregével.

NYOSZOLYO ASZSZONY.

Halni mégyek: már az meny aszszonyt ágyában
Vezettem, de magam mégyek föld gyomrában.

ÖRÖM ATYA.

Halni mégyek: még az öröm atya tántzot
Nem végzém el, halál tén lábamra lántzot.

ÖRÖM ANYA.

Halni mégyek: öröm anya kalátsomot
Tegyétek el, s azzal tartásátok toromot.

VŐ LEGÉNY.

Halni mégyek: halál marasztya toromra
Az népet, mely gyült volt vig lakodalomra.

MENY-ASSZONY.

Halni mégyek: tegnap szüz leányságomat
Hagyám el, hagyom ma meny aszszonyságomat.

VŐ-FÉJ.

Halni mégyek: sokat sok lakodalomban
Hivtam, hívok mindent mostan a' toromban.

HEGEDŰS.

Halni mégyek: Halál hegedűm hurjait
Pengeti, s ugratja rajta tsont ujjait.

TÁNTZOLO.

Halni mégyek: de tsak tántzolok egyedül
Mert keserves notát az halál hegedül.

KONYHA MESTER.

Halni mégyek: hamar ha megfőtt a' tődő,
Adjátok fel, töllem mert el tölt az üdő.

SZAKÁTS.

Halni mégyek: már fel adtam fött étkeket,
Ezennel fel adom földnek a' testemet.

MOSOGATO ASSZONY.

Halni mégyek: tiszták immár az edények,
Nem komádnak velem többet a' legények.

LAKADALMI REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: de (jaj) méltó siralomban,
A' kik ide gyültünk vig lakodalomban,
Mert nem látta senki mult éjjel álomban,
Hogy ma rakatassék haláltól halomban.

Vallás rend.

HALÁL.

Az nyoltzadik számot ti azok tartjátok,
Kik Istent sok féle módon imádjátok,
Az üdvösség uttyát sok lábbal járjátok,
Mi légyen az igaz, majd megtanolvátok.

KERESZTÉNY.

Halni mégyek: biztam Krisztus keresztében,
Bizom részt is vészök ő sz. érdemében.

ZSIDO.

Halni mégyek: Krisztust Messiásnak lenni
Tagadtam, s ha az leszz, rosra fogok menni.

TÖRÖK.

Halni mégyek: Mahometet profétának
Tartottam, s ha nem leszz, jaj fejem allyának.

KÖZ VALLÁSÚ.

Halni mégyek: minden vallást köznek véltem,
Meg válik dolgom mint leszz hogy ugy itéltem.

BÁLVÁNYOZO.

Halni mégyek: vallyon a' sok Istenekben
Melyik segít meg most faragott képekben?

ISTENTELEN.

Halni mégyek: hogy nints Isten azt tartottam,
De ha van, lelkiemnek nagy kárát vallottam.

KÁROMKODO.

Halni mégyek: de jaj félek Istenemtől,
Mert sokat szenvedett ő is a' nyelventől.

VALLÁS REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: halál nem teszsz külömbiséget
Egyik vallásnak is nem ad elsőbséget,
Egy aránt kaszállya a' kereszténységet
Zsidot, Istentelent, s pogány Törökséget.

Házás rend.

HALÁL.

Az kilentzedik kar leszz az Házásoké,
Kedves vagy kedvetlen életű pároké,
Gonosz nyelveké, szelid jámboroké,
Özvegységben élő férfi, s aszszonyoké.

JÓ HÁZASOK. FERFFI.

Halni mégyek: éltem boldogul világban,
Isteni áldással tellyes házasságban.

ASZSZONY.

Halni mégyek: árván hagyom jó férjemet,
Jaj, hogy szakaszszam el szívétől szívemet.

GONOSZ ASZSZONY FÉRJE.

Halni mégyek: halál életem párjától
 Meg választ, vagy inkább lelkem hóhérától.

GONOSZ FÉRFI FELESÉGE.

Halni mégyek: fülem a' káromkodástól
 Nem tseng, s nem kékül már testem korbátlástól.

GONOSZ FÉRFI.

Halni mégyek: sirasd feleség férjedet,
 Mert nem rovja immár páltza a' testedet.

GONOSZ ASZSZONY.

Halni mégyek: halál békót tén nyelvemre,
 Nem kiáltok kégyot, békát már férjemre.

ÖREG EMBER.

Halni mégyek: régen már görbülve járok,
 S egyebet testemnek a' földnél nem várok.

VÉN ASZSZONY.

Halni mégyek: testem mert nékem is görbe,
 Ezennel bé taszít halál a' gödörbe.

ÖZVEGY EMBER.

Halni mégyek: halál jo házas társamtól
 Fosztott meg ez előtt, foszt most sok gondomtól.

ÖZVEGY ASZSZONY.

Halni mégyek: férjhez előbszer Som Pálhoz
 Mentem volt, másodsor mégyek az halálhoz.

HÁZAS REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: halál unalmas párjától
 Némelyt meg foszt, némelyt de kedves társától,
 El von sok gyermeket apjától s anyjától,
 Nem tart az árváknak semmit siralmától.

Minden féle rend.

HALÁL.

Tizedik járásban azok helyeztetnek,
 Kik sokaság mián nem neveztetnek
 Valójába számba, nem is vétetnek,
 S porázomra egybe zavarva füzetnek.

SZÁNTO VETŐ.

Halni mégyek: éltem az Ádám átkában,
Már most részesülök halála modjában.

KASZÁS.

Halni mégyek: ki nem vághatám rendemet,
Mert az halál által vágá életemet.

GAZDAG.

Halni mégyek: mint az szomju száraz kutra,
Sok kintsemből egy pénzt sem viszek az utra.

SZEGÉNY.

Halni mégyek vigan: nyomoruságomból
Ki viszen az halál sok adosságomból.

ADÓS.

Halni mégyek: halál az én búm tágitja,
Annak pedig a' ki adott, szaporitja.

JO BARÁT.

Halni mégyek: az én sok kedves barátom
Ez állapotomban mind el hagyott, látom.

HALÁSZ.

Halni mégyek: fogván halat a' háloban,
Az halál véletlen bé ránta a' tóban.

VADÁSZ.

Halni mégyek: estem az halál törében,
A' sok tört hánytam én vadak elejében.

MADARÁSZ.

Halni mégyek: raknám midőn ki lépemet,
Az halál el fogá testemből lelkemet.

KORTSOMÁROS.

Halni mégyek: sokszor sok nép gyült boromra,
Most tsak egy koldus jött nyujtoztatásomra.

RÉSZEGES.

Halni mégyek: sirass engem kortsomáros,
Mert az én halálom leszsz tsak néked káros.

TEKOZLÓ.

Halni mégyek: békességet gyermekemnek
Hagyok, mert semmi nints minn veszekedjenek.

VESZTEGETŐ.

Halni mégyek: a' mit az apámtól vettem,
Gyermekemre nem száll, meg ittam, s meg ettem.

VENDÉG FOGADÓS.

Halni mégyek: halál az utrol bé tére
Titkon fogadomba, még szállást sem kére.

UTAZO.

Halni mégyek: halál ki tsala házambol,
S nem hagyá, hogy vissza térjek az utambol.

SZÉP LEÁNY.

Halni mégyek: mostan senki nem tsokolgat,
Tsak éppen az halál ölelget, s ápolgat.

RUT LEÁNY.

Halni mégyek: senki bé nem vett kedvében,
De lám most az halál véve szerelmében.

IFFIU EMBER.

Halni mégyek: midőn legjobb erőm vala,
Le üte az halál, s a' testen el hala.

MENYETSKE.

Halni mégyek: élek vala gyöngy életet,
Meg irigylé halál, s téve végezetet.

RÉSZEGES ASSZONY.

Halni mégyek: koma nem a kortsomára,
Nem iszom már többet kontyom zállagára.

TORKA KI GYULT.

Halni mégyek: gőzöl füst ki a' torkamon,
Tüzet is majd téznek pokolba hátamon.

BOSZORKÁNY.

Halni mégyek: halál a' kolts likán bé fért,
El akarván futni a' kürtőben el ért.

VARÁSLÓ.

Halni mégyek: halált Bab s rosta vetésből
Nem láttam hogy jőne, sem az ön öntésből.

SZEM FÉNY VESZTŐ.

Halni mégyek: másnak szemét meg tsalhattam,
Halál szeme előtt de el nem buhattam.

K . . . A.

Halni mégyek: sokat vittem a' veszélybe,
Magam is vitetem pokol mélységébe.

PIPÁS.

Halni mégyek: halált meg tsalni ezüsttel
Nem lehet, s mint méhet el kergetni füsttel.

PÁSZTOR.

Halni mégyek: soha farkas a' nyájamat
Nem fogdosta, halál fogja most nyakamat.

TZIGÁNY.

Halni mégyek: láték nagy tsudát álomban,
Egy hus nélkül való kaszást sátoromban.

TZIGANYNÉ.

Halni mégyek: én is követem Dádémet,
Árván hagyom tsóré hét rajko purdémot.

JOBBÁGY

Halni mégyek: adót sokat a' királynak
Adtam, most utólsót adok az halálnak.

RAB.

Halni mégyek: halál tömletz ajtajára
Jöve, s kivezete az özök láttára.

AKASZTOFÁRA VALO.

Halni mégyek: jaj mely sokan ez tsudára
Gyültek, ki késérni az akasztó fára.

FŐ VÉTELRE VALO.

Halni mégyek: sok roszt tettem életemben,
Azért fertődzik most testem a' véremlenben.

ÉGETNI VALO.

Halni mégyek: a' kik fáztok siessetek,
Mert az én tüzemnél majd meg füttözhettek.

HOHÉR.

Halni mégyek: éltét el vettem másoknak,
Már most én is nyomát követem azoknak.

SZOLGA.

Halni mégyek: eddig sok urat szolgáltam,
Most végtére ugyan gonoszra találtam.

SZOLGÁLO.

Halni mégyek: immár asszonyom hajamot
Nem tépi, s nem veri öklivel nyakamot.

DUDÁS.

Halni mégyek: egyik felől a' Dudámot
Halál fúja, s majd ki fúja a'szuszmámot.¹

ÉJJELI KIÁLTO.

Halni mégyek: uttzák vég kiáltásomat
Halljátok, hirdetem mert most halálomat.

TSŐSZ.

Halni mégyek: ki sok gödröt ástam másnak,
De mások is nékem majd hasonlót ásnak.

MINDEN FÉLE REND KÖZÖNSÉGESEN.

Halni mégyünk: a' mint egybe vágattatik
Minden fű kaszátol, s egybe száraztatik,
Az haláltól senki ki nem választatik,
Hanem mind egyaránt halomba hányatik.

POETA.

Ha tettzik barátom, eztet olvasgassad,
Nem tettzik olvasni? olvasni halgassad,
Halgatni sem tettzik? el ne hasogas ad,
All (így!) (rtzádot velle vagy ne simmogassad.

Mert tsak papiros ez s magában ártatlan,
Ártatlanon boszut tenni az hallatlan;
Én vagyok a' vétkes, ha munkám mosdatlan,
De nem lészek hidd meg, többet alkalmatlan.

Mert midőn ezt irnám, valaki meg, vére
Az ajtót, s az mig azt mondám: ingrederé,²
A' sarkából aztot ki veté, s tekeré,
S gyomrom bennem a' félsz éppen fel keveré.

Bé lépék az halál oriás lábával,
Fegyverkezve lévén jobb keze kaszával,
Meg fogá hajamot bal keze markával,
S így szoll, haragossön görhögő szavával:

¹ Szuszma: lélekzet, lélek. Szinnyei, *M. Tájéztár*, II. 615. l.

² Ingredere: lépj be! szabad!

HALÁL.

Indullj miért fülelsz itten a' suttomban,
Sok ideje várlak, hogy jöjj országomban;
Mely halni menőket irtál a' lajstromban,
Kövessed azokat, s járj vélek egy nyomban.

POETA.

Jó halál ellened ugyan mit vétettem?
A' mit irtam, kedved szerént tselekedtem,
Meg botsáss abból ha mit ki felejtettem,
Hogy így bánnyál velem, azt nem érdemlettem.

HALÁL.

Oh Ádám maradék! semmit nem vétettél?
Tudod é hogy mikor világra születted,
Akkoron mindjárt oly nagy vétkessé lettél,
Halál törvény alá leg ottan vettettél.

POETA.

Bár ne tudnám, de jaj, tudom valójában,
Tanít a' sok példa minden órában,
Hogy minden, a' mi lett a' holdnak alljában,
Meg halljon, s' rothadjon el a' föld porában.

HALÁL.

Miért kenterfalaszsz, ha tudod heába,
Nints semmi toldalék élet határába,
Menedék, haladék nints egy átalljába,
Meg kell lenni meg hallj hogy most ez órába.

POETA.

Papok, Uralkodok, Urak, Táborokal
Polgárok, Nyomoruk, Lakadalmasokkal,
Vallások, házások, több minden másokkal
Halni mennek, én is mégyek már azokkal.

AZ EGÉSZ EMBERI NEMZET.

Halni mégyünk: mikor a' világ kezdetett,
Meg másolhatatlan oly törvény tétetett,
(A' kit senki el nem kerül s kerülhetett)
Hogy minden meg halljon a' ki születetett.

Közlő: HÁRSING ISTVÁN.

AMADE LÁSZLÓ ISMERETLEN VERSE.

Amade László verses műveinek eddig legteljesebb kiadása 1892-ben jelent meg (*Várkonyi báró Amade László versei*. Összegyűjtötte, bevezette és jegyzetekkel kísérte *Négyesy László*), azonban miként előszavában Négyesy megállapította, Amadenak még sok verse lappanghat különböző levéltárakban. S valóban, Vértesy Jenő az IK. 1902. évfolyamában költőnek még 7 addig ismeretlen versét tette közzé s Erdélyi Pál is újabbakat az EPHK. 1907. évfolyamában. Amade versei «az élő dal szárnyain» jártak szájról-szájra, vagy másolatokban kézzel-kézre. Így kerülhetett két vers a XVIII-ik században Udvarhely nótáriusának, Szeles Jánosnak kézíratai közé, melyek az ő saját verseiből, mesékből, mondákból és másolatokból állanak. Hallomás útján vagy kéziratban keringő szövegekről másolhatta le Amade e két költeményét is.

Szeles János életére és kéziratban maradt műveire vonatkozólag I. Lukinich Imre: *Szeles János* (Erd. Múzeum 1903. évf. 15—27. l.) és Hársing István: *Pyramus és Thisbe históriájának erdélyi magyar feldolgozása a XVIII. századból* (Csengery János-Emlékkönyv 160. l.).

A két vers közül az első *Ah már hová légyek* kezdetű, Szelesnél *Báró Amade éneke* címet visel; ezt már közölte Erdélyi id. helyen. A másik címe nála *Ugyan azé*; ez betűhíven másolva a következő:

Nem tudom ki ditsérne, ha mint én ugy ismérne,
Szépek ugyan fogadásid, édesdedek ajánlásid,
De szavad nem állandó, szived máshoz hajlando.

Bizonyosnak ítéltem, hiven maradsz azt véltem,
De mely hamar meg változtál, mással öszve barátkoztál,
Tekéntetid mutatják, és ki nyilatkoztatják.

Légy bár most vig kedvedben, sirva jut még eszedben,
Hogy szivbéli jó voltomat, és sok hiv ajánlásomat
Oly könnyen el felejtet, 's illetlenül meg veted.

Fáj ugyan azt meg vallom, de Istennek ajánlom,
Kitől hivségem fizetve, tsalárdságod leszz büntetve
Akkor szived bánkodni, fog értem fohászkodni.

Közli: HÁRSING ISTVÁN.

KÁLDI GYÖRGY A LEGRÉGIBB MAGYAR BIBLIA-FORDÍTÁSRÓL.

A legrégebb magyar bibliafordítást egy névtelen ferences krónikaírónak, nem is valamelyik kortársnak, hanem egy későbbi másolónak tudósítása alapján a huszitaság hírébe keverték. A névtelen barát látott egy bibliafordítást, mely a Spiritus Sanctus-t, zent zelleth'-nek fordítja; ebben a nyelvi régiségben eretnekséget vélt. Egyéni véleménye azután egyeseknél döntő bizonyítékká lett a kódex-biblia eredetének kérdésében. Nem vizsgálták meg behatóbban, hogy ki, mikor, hol és mit látott vagy láthatott. A Bécsi és

Apor k.-re nem vonatkozhatik megjegyzése, mert bibliai szövegükben csak elvétve, egynehányszor fordul elő a Spiritus Sanctus fordítása. A Münchener k.-t sem láthatta, mert az 1557-ben már Münchenbe került, előzőleg pedig Widmanstetter János Albert kancellárnak, a híres orientalistának birtokában külföldön volt. Senki sem tudja, milyen bibliafordítást látott a névtelen barát, mégis esküsznek rá, hogy arról a bibliáról szól, melynek szövegét a Bécsi, Münchener és Apor k. őrizte meg. Ebbe a hibába esett legutóbb Waldapfel József is. (IK. 1927, 97. l.)

Mivel a ránk maradt legrégebb bibliafordításban (Bécsi, Münchener, Apor k.) valóban előfordul a spiritus = „szellet” vagy „lélek”, Spiritus Sanctus = „szent szellet”, vagy „szent lélek” fordítás, a kódex-bibliát azonosították a huszitasággal vádolt Tamás és Bálint papok bibliafordításával. Pedig a „szellet” vagy „szent szellet” fordítás korántsem kizárólagos a bibliában, hanem legkivált az újszövetségi részben (Münchener k.), de még az ószövetségi könyvekben (Bécsi és Apor k.) is erősen keveredik a spiritus = „lélek”, Spiritus Sanctus = „szent lélek” fordítással. A spiritus = „szellet” vagy „szél” fordítás előfordul más kódexben is. (Döbrentei k., Keszthelyi és Kulcsár k., Festetics és Czech k., Jordánszky k., Batthyány k., Érdy k.) Ez nem a biblia huszita jellegének ismertető jegye, se nem «fordítási hiba» vagy «ügyetlen kifejezés», hanem nyelvi régiség.

Később a „szellet” szót (pl. „fertezetes szellet”) inkább csak a „gonosz lélek”, „rossz szellem”, „ördög” jelzésére használták, ezért látott benne a névtelen barát eretnekséget. Kortárs nem akadt volna fönn a Spiritus Sanctus-nak „szent szellet”-tel való fordításán.

Akik a kérdéshez hozzászóltak, elkerülte figyelmüket, hogy Káldi György idejében élt egy hagyomány a magyar katolikusok kétszázéves bibliafordításáról. Káldi *Szent bibliájához* (Bécs 1626.) függelék gyanánt csatolt *Oktató intése*-ben szól a régi kéziratok bibliafordításáról.

Károlyi Gáspárról azt mondja Káldi, hogy «az egész Bibliának első Magyar fordítástát magának tulajdonítta». (4. l. 1. has.) Káldi evvel szemben azt vitatja, hogy már 1426 táján volt nálunk katolikus magyar bibliafordítás. Cáfolja Szenczi Molnár Albertnek azt az állítását is, hogy a vizsolyi bibliának megjelenéséig a prédikátorok csak deák könyvből magyarázhatták a Szentírást a népnek. Többek közt ezt mondja Káldi: «Továbbá, ha Molnár a' ki-nyomatott Bibliáról szöll, akár-mi nyelven-is nem igen régi lehet a' Biblia: mint-hogy a' nyomtatás mefstersége találáfának, mind-is alig vagyon két-fzáz ezfzendeje. Ha pedig az írott Bibliáról kell szöllani, nékem bizonyos, és hitelre-méltó ember mondotta, hogy látta az írott Magyar Bibliának nagyobb részét, melly két-fzáz esztendő-elött fordítatott: kétfég nélkül nem a' *Luteri*táktól vagy *Kalvini*táktól (kiknek akkor hírek fem volt hanē az igaz Kerefztyénekétől.)» (4. l. 2. has.) Ennyit mond Káldi a régi bibliafordításról.

Íme, Káldi 1625—1626-ban tudott egy kétszázéves, kéziratok magyar bibliafordításról. Egyik szavahihető ismerőse hívta föl rá figyelmét s az látta is a kéziratot. Annyit megtudunk a szükszavú tudósításból, hogy a kéziratok fordítás nem volt teljes, a bibliának csak nagyobb részét tartalmazta a kézirat.

A biblia koráról szóló értesítés valószínűleg csak kikerekített évszám. Káldi *Bibliája* 1626-ban jelent meg, így 1426 tájára tehetjük a kéziratos biblia korát. Ez összevág a huszita eredetűnek vitatott legrégebb magyar bibliafordítás korával. Szily Kálmán 1416—1435 közti időre tette a biblia fordításának korát.

Káldi tudósítása sokkal szűkebbszavú ahhoz, hogysem fogódzót nyujtana, vajon milyen kéziratot látott vagy láthatott barátja. Csak annyit tudunk bizonyossággal, hogy nem volt teljes bibliafordítás. Legrégibb biblifordításaink közül mind a huszita eredetűnek vitatott kódex-biblia, mind a Jordánszky-biblia szemelvényes, csonka fordítás. Nem valószínű azonban, hogy Káldi korában a Jordánszky-kódexet tartották volna kétszázéves fordításnak. Inkább a régibb bibliafordításra illik rá Káldi tudósítása.

Egyelőre beérhetük annyival, hogy Káldi korában még élén élt a hagyomány egy 1426 tájáról való, katolikus eredetű kéziratos bibliafordításról. Káldinak tudósítása mindenesetre számíthat annyi hitelre, mint a névtelen ferencesnek a huszita fordításra vonatkozó följegyzése, sőt többre is.

Akik a kérdéssel foglalkoznak, mérlegeljék a Káldi följegyezte hagyományt is s ne higgyenek vakon a ferences krónika szövegének! Itt az ideje, hogy töviről hegyire megvizsgáljuk a ferences krónikamásoló szavahihetőségét. Jómagam tovább kutatok ebben az irányban s újabb bizonyítékaimat sem fogom véka alá rejteni.

TIMÁR KÁLMÁN.

KISFALUDY SÁNDOR RÉSZVÉT-LEVELE PÁPAY SÁMUEL HALÁLA ALKALMÁBÓL.

Száz esztendővel ezelőtt, 1827. május 31.-én halt meg 57 éves korában, Pápán, az első rendszeres magyar irodalomtörténet írója, *A magyar irodalom esmérete* szerzője: *Pápay Sámuel*, vármegyei táblabíró és Esterházy M. gróf pápai, ugodi s devecesteri uradalomának fiskálisa. Halála alkalmából fiához Pápay Miklós törvényszéki bírónak — aki atyjának az akadémia könyvtár olvasótermében ma is látható olajfestésű arcképevel megajándékozta az Akadémiát — intezte ezt a részvét-levelet Kisfaludy Sándor.

Sümegh 12 Júnii 1827.

Kedves Uram Öcsém!

Boldogútt Attyának, kedves Barátomnak halála, melyet már előbb hallottam, szomorúsággal és fájdalommal töltte el szívemet a' jó, emberséges embert, lelkes hazafiat, munkás Literátort nyugoszsza Isten! — Emlékezete tiszteletben maradand örökké minden jó hazafi előtt. Ezzel vigasztallya magát Uram Öcsém, és törekedjék, az Elhúnytnak dicső nyomdokit követvén, a' Boldogúttéhoz hasonlóvá lenni. Jemes embernek gyermeke lehetni, a' Sorsnak egygyik szebb ajándékai közül való; és annyival több ösztön és inger, a' mindennapi emberek közül kiválván, magának érdemeket szerezni. —

Egyéb eránt az egész háznak méltó fájdalomában szivemből részt vévén,
a' Tettes Asszonyt tisztetem, és magamat Uri szivességekbe ajánlván vagyok

Uram Öcsémnek

igazszívü szolgálja
Kisfaludy s. k.

A negyedré-alakú papiros két levelének első oldalán van a levél szövege. A papiros, régi módon, levélformára van összehajtvá, s lepecsételve. A külső címzés:

à Monsieur

Monsieur Niclas de Papay

à Pápa.

A piros pecséten Kisfaludy Sándor címere. A pecsétetes oldalon Pápay Miklósnak ez a följegyzése:

Kisfaludy Sándor Úr levele Juni 12-éről 1827.

A levél eredetije Szenté Arnold veszprémi állami felső kereskedelmi iskolai tanár birtokában van. Az ő szivességéből közlöm.

TRENCSENÛ KÁROLY

VÖRÖSMARTY MIHÁLY LEVELE PERCZEL SÁNDORHOZ.

Vörösmarty Mihály 1817 ősztől — egy évi megszakítással — 1826 nyaráig a Perczel-családnál volt nevelő. Ez időszakra vonatkozó adatok gyűjtése közben dr. Perczel Béla nyug. főszoigabiró úr szíves engedelmével betekintést nyertem a Perczel-család Bonyhádon levő irat- és levéltárába, amelynek darahjai közül a tulajdonos jóváhagyásával a költőnek alábbi búcsúlevelét közlöm. Megjegyzem, hogy azt a levelet, amelyre az első sorok céloznak, eddig nem sikerült a család levéltárában megtalálnom. A végbúcsút vevő levél, melynek borítékán a (hátlapon) «16. Vörös Marti Myhál Ur», nyilván levéltári jelzés található, következőkép szól:

Pest 25 Aug. 1826.

Tekintetes Ur!

Most, midőn fiaival több izben együtt tett utazásom végtére elmarad, noha mind levélben, mind személyesen búcsút vettem immár, megújítom ismét búcsú vételemet 's evvel legyen befejezve végső elválásom. Nem sok, a' mi még mondanom való van; de igaz érzéséből származik: fiai épen, 's úgy hiszem, iskoláiktól szerencsésen menekedve térnek haza, engedje Isten hogy m ndezek, mind az otthon levők boldog' nevedéssel serdüljenek az élet' kellemeire, a' Tns' Úr pedig, és Tns' Asszony sokáig öröm tanúja lehessen előmeneteleiknek. Én törőlhettlen emlékezetemben viszem el az ott töltött éveket, s' boldog, igen boldog leszek, ha tapasztalhatom, hogy azoknál, kiket tisztelnem, és szeretnem kell, én sem vagyok egészen felejtve. — Ajánlom magamat a' Tekintetes Úr szíves jóvoltába, 's a' Tekintetes Asszonyt, kis Asszonyt kézesókolással tisztelve maradok

a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
Vörösmarty Mihál

Cím a borftékon

Pestről

Tekintetes Nemes Bonyhádi

Perczel Sándor

Urnak, több T. N. Vármegyéek'

Tábla Birájának

Börzsönyben.

Bonyhád.

Közli: HAJAS BÉLA.

ADALÉK KAZINCZY ÉLETÉHEZ.

Héczei Dániel a naplójában (*Prot. Egyháztört. Adattár*, V. 217. l.) Kazinczyról ezeket jegyzi fel: «... szállánk a Fejér farkasba... Ugyanazon vendégfogadóba voltak a Kazinczyak hárman, Ferencz, Dienes és még harmadik, a kik mind rendetlen emberek voltak. 10^a Sbris [1790] ebédünk az ebédlőházba nagy asztalnál, tele volt gróf, báró s más rendű emberekkel. Kazinczy Ferencz ur étel kezdetive! kezdi előhozni Keresztelő János sáskáját, azután Sámson rókáit s egyebet, mind belésül. Végül említi Voltér egy munkáját, melybe leginkább gyönyörködik; azt hallotta Kapuvári ur (pápista) és mondja: 'Csuda gusztusa van az urnak, holott ennél becsstelenebb munkája sincs Voltérnek, én egyszer olvastam, de soha többé nem, mert kereszttyén lélek és emberséges humor utálja!' Még tovább Kazinczy Ferenc: 'Én ugymond becsülöm a derék embereket, akármi valláson legyenek, török vagy kereszttyén, akár egri, akárhova való püspök egyaránt, ha derék ember.' Felváltja Kapuvári ur és mondja: 'Én pedig úgy tartom, hogy amely pap engemet vezet az örökkévalóságra, ... azt tartozom mások felett becsülni... az ur pedig, látom, azt sem tudja, hogy az egri püspök egy nagy fantasztá. Punctum!' Ez a Kapuvári pedig créci [czecei?] possessor volt és Meszlényianus successor... Már ekkor Ferenc ur cum longo naso evasit e refectorio.» — A jelenetről sehol sem láttam említést.

Közli: GULYÁS JÓZSEF.

ÚJABB ADALÉKOK LENGYEL JÓZSEF
KÖLTŐI MŰKÖDÉSÉHEZ.

Az IK. mult számában Lengyel több versét közöltem. Azóta a debreceni kollégium kéziratárában több ismeretlen versére akadtam. Ezek a következők: 1. *Névnapi versek Zsuzsánna napra*. Szatirikus jellegű. A költő névnapra akar menni, azonban a szalontai rossz, pallótlan úton beleesik a sárba, így csak másnap tud áldást mondani. 2. *Olvasd el*. Tréfás vers. Ha a sok «ha» nem «volna», akkor minden másképp volna. «Holnap magam megyek megkérdeni, a pincében egy kis jó bor volna?» 3. *Invitoria Doktor Sándorfi József úrhoz*. E verset a költő beteg-ágyában írta. Az echós-versek közé tartozik, de az echója miatt közölhetetlen. (Érdekes, hogy Csokonai is beteg-ágyban s-épen Sándorffy doktorhoz írt egy verset, a kellőleg nem méltányolt

Tüdőgyulladásomról címűt.) 4. *Poétai contradictio* Thurzó György szolgabírónak martiházi s kiskeményi birtokába való statuálása ellen. Lengyel szalontai lelkész és Héczei Gábor rektor munkája. (Ez a Héczei a Rhédeiné temetésére is írt verset.) Négy részre oszlik. I. Az emberiség deputatusa ekként contradicál. II. A barátság deputatusa contradicál. III. A keresztyén-ség contradicál. IV. A gyermekek közül a legidősebb contradicál. V. Epilogus: Nem perel a két poéta, inkább gratulál. 5. *A biharmegyei ökrök és lovak közt folyt titkos, de felfedezett leveleknek mása*. A hosszabb verset már közölte az Igazmondó hetilap (1868), azonban ez sehol sem lévén megkapható, a vers tartalmát néhány szóval elmondom: 1. Levél: Lombár Ráróhoz Nagyváradra. Margitán kicsi korukban eladták őket. Az utak rosszak, senki sem csinálja őket, a szántóföldeken járnak, nagy kerülőt tesznek. De egy idő óta jók. Kinek köszönhető ez? 2. Ráró Lombárhoz. Ő Rhédeihez került, mert a gróf mindenüvé elment, őt meglátta. Ő csináltatta meg az utakat. Oszlopot sem kell neki emelni, emlék maga az út is. 3. Lombár Ráróhoz: «Az út-építésnek nagy munkáját végre gróf Rhédei vitte tökéletességre.»

E verseket a R. 651-es kézirat őrzi. Végén *A legszükségesebb székhez* címmel, mint Lengyel által fordított vers. Csokonainak *Óda az árnyékszékhez* című verse van. (1805?) E füzetet 1871-ben másolta le J. K. H. Szoboszlón.

GULYÁS JÓZSEF.

KIK ÍRTÁK A DEBRECENI GRAMMATIKÁT?

E címmel Törös László pályaművéből a M. Ny. XXIII. (1927.) évfolyamának szept.—okt. füzetében, a 477—483. lapokon egy részlet jelent meg, melyben szerző a D. G. keletkezésének körülményeit, szerzőit kutatja s végeredményül kimondja, hogy «Benedek Mihály, Szikszay György, Gál András debreceni ref. papok és Domokos Lajos főgondnok, városi főbíró a D. G. írói.» Törös tehát a Kazinczy-féle névsort kiegészíti a Gál András nevével, a Váczy-féléből pedig törli a Hunyadi Ferenc nevét s helyére írja a Gál Andrást.

Legyen szabad Törös L. cikkéhez néhány megjegyzést fűznöm. 1. Törös azt a pályaművét, amelyből a közölt részlet való, nyilván 1925 előtt írta, mert az IK. 1925. (XXXV.) évfolyamának 121—123. l. megjelent *A Debreceni Grammatika szerzői* c. közleményt nem ismeri, amely egy sárospataki könyvtári följegyzés alapján megállapítja, hogy a D. G. szerzői heten voltak: Tiszt. Hunyady Ferenc Superintendens, Benedek Mihály és Gál András Praedikátorok, Tiszt. Szilágyi Gábor és Kocsi István Professorok, és még Domokos Lajos s Szikszay György. A D. G. szerzőinek megállapításánál, véleményem szerint, többé nem lehet figyelmen kívül hagynunk azt a Szentgyörgyi-féle adatot, amelyet Kölcsy Kazinczyhoz 1808 nov. 12-én, Kazinczy pedig Helmezyhez 1814 febr. 27-én küldött levelében közöl, (Váczy: *Kaz. Lev.* VI: 119. XI: 252. [és nem XI. 266—7; 225. l., mint Törös jelzi.]) t. i., hogy a D. G. írói nem csak azok voltak, akiket Kazinczy a *Magyar régiségek és ritkaságok* Utóírárásában (XXX. XXXI. l.) említ (t. i. Domokos Lajos, Szikszay György és Benedek Mihály), hanem Böszörményi Pál és Domokos Imre (Lajos fia)

városi szenátorok is, amint Kőlcsey megjegyzi: «minden akkori (debreceni) papok és professorok»-on kívül. Szerintem Szentgyörgyi József orvosnak Bőszörményire és Domokosra vonatkozó tudósítása megbízható, még ha más egykorú írásos följegyzés nem volna is róla, mert hiszen ő igen jól tudta, hogy Debrecen tudományos és irodalmi köreiből mi történik s kik írják a D. G.-t. Kazinczy megjegyzi, hogy a két szenátor nevét Domokos Lajos előtte elhallgatta. A Kőlcsey által említett «egy az itt valók közt nevezetes Férjfiu» alatt (akitől adatát vette), szerintem, Szentgyörgyit kell érteni.

Eddig ismeretes adataink szerint tehát a D. G. írói kilencen voltak: Hunyady Ferenc szuperintendens, Benedek Mihály, Gál András és Szikszay György prédikátorok, Szilágyi Gábor és Kocsi Sebestyén István professzorok, Domokos Lajos városi főbíró, Bőszörményi Pál és Domokos Imre szenátorok.

2. Törös fölveti a főkérdést «amit eddig nem tettek meg»: milyen viszonyban van a D. G. a Földiével? — E kérdésre megnyugtatólag valóban nincs még megadva a felelet, de nagy általánosságban megfelelt rá már maga Földi. Aranka György Magyar Nyelvművelő Társaságához 1795. okt. 4-én írott levelében előadja, hogy megküldte a társaságnak a *Debreceni Grammatikát*, «a mellybe — írja — az én Grammatikám is belé olvasztódott.» (IK. 1918. XXVIII. évf. 40. l.) Egyébiránt téved Törös abban, hogy az általa fölvetett «főkérdést» eddig senki sem tette volna fel, mert hiszen Szily Kálmán már 1911-ben így szövegezte azt: «Mennyit vett át a debreceni „Magyar Társaság” Földi „Nyelvkönyv”-éből’ és mi az, a mit belőle elhagyott?» (Gulyás K. *Földi J. magyar grammatikája*. Bp. 1912. Előszó. 4. l.).

HARSÁNYI ISTVÁN.